

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Starttivalmennusta Espooseen

Starttivalmennus nuorten syrjäytymisen ehkäisyn keinona

Jenni Palomäki

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Marraskuu 2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jenni Palomäki	Sivumäärä 50
Työn nimi Starttivalmennusta Espooseen – Starttivalmennus nuorten syrjäytymisen ehkäisyn keinona	
Ohjaava opettaja Annikki Ahlqvist	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Omnian nuorten työpajat, Kyösti Pajari	
Tiivistelmä <p>Nuorten syrjäytyminen on ajankohtainen aihe yhteiskunnassamme ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset kaipaavat keinoja syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden nuorten auttamiseksi. Starttivalmennus on matalan kynnyksen työpajatoimintaa, jonka tarkoitus on auttaa nuorta takaisin yhteiskunnan palveluiden piiriin ja tukea eri elämän haasteissa, kuitenkin nuoren omilla ehdoilla. Starttivalmennusta järjestetään monessa kunnassa, mutta Espoossa kyseistä toimintaa ei vielä ole.</p> <p>Opinnäytetyöni tilaaja on Omnian nuorten työpajat, joka on nuorten välityömarkkinoiden toimija Espoossa. Olen selvittänyt Omnian nuorten työpajojen edellytyksiä starttivalmennuksen järjestämiselle.</p> <p>Työn tarkoitus on selvittää starttivalmennuksen tarvetta sekä kartoittaa toiminnan aloittamisen edellytyksiä Espoossa. Tarvetta starttivalmennukselle olen tutkinut syrjäytymisen ja nuorisotyöttömyyden kautta. Koska starttivalmennuksesta on vasta vähän tietoa saatavilla, olen tutustunut toimintaan vieraillemalla starttivalmennusta järjestävien toimijoiden luona ja haastatellut starttivalmennuksen ohjaajia sekä projektipäällikköä. Helsingissä kävin Helsingin diakonissalaitoksen Vamos-palvelukokonaisuudessa ja ruotsinkielisessä Nuorten työpaja Svepsissä. Mäntsälässä tutustuin kunnan nuorisotoimen järjestämään toimintaan. Lisäksi olen kerännyt tietoa haastatteleamalla Espoossa nuorten kanssa työskenteleviä.</p> <p>Starttivalmennustoiminnan sisältö on kaikissa tutkituissa paikoissa hyvin samankaltaista, mutta eroavaisuuksiakin löytyy. Toiminta on hyvin sovellettavissa myös Espooseen.</p> <p>Opinnäytetyössäni esittelen keräämiäni hyviä käytäntöjä starttivalmennuksen aloittamista pohtivalle. Espoon osalta selvitin tärkeimmät yhteistyökumppanit ja mahdollisen yhteistyön heidän kanssaan toiminnan ollessa käynnissä. Muun muassa sosiaalitoimi, erilaiset työllistämispalvelut sekä päihde- ja mielenterveystyötä tekevät tahot ovat tärkeimpiä yhteistyökumppaneita.</p>	
Asiasanat starttivalmennus, työpajat, syrjäytyminen, nuorisotyöttömyys	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Jenni Palomäki	Number of Pages 50
Title "Kickstart" Coaching in Espoo – "Kickstart" Coaching as a Tool to Prevent Youth Exclusion	
Supervisor Annikki Ahlqvist	
Subscriber and Mentor Omnia Youth Workshops, Kyösti Pajari	
Abstract <p>Youth exclusion is a topical issue in our society and the professionals who work with the youth need tools for helping them in order to prevent social exclusion. "Kickstart" coaching is a low-threshold form of workshop activity that helps the excluded individual to get support from society. However, it is important that the coaching takes place on the individual's own terms. Many towns have already introduced "Kickstart" coaching but the city of Espoo have yet to discover this kind of activity.</p> <p>The subscriber of this thesis was Omnia Youth Workshops. In the thesis, I worked out the operational preconditions for organizing "Kickstart" coaching in Omnia Youth Workshops.</p> <p>The purpose of the thesis was to determine the need for "Kickstart" coaching and to identify the conditions for the activity in Espoo. The need was defined by the concepts of youth exclusion and unemployment. Due to the lack of information available about "Kickstart" coaching, organizers were studied and a project manager and coaches were interviewed for the thesis. These organizers included "Vamos" and "Sveps" in Helsinki and the youth services of Mäntsälä. Furthermore, information was gathered by interviewing professionals working with the youth in Espoo.</p> <p>The contents of "Kickstart" coaching proved very similar in each of the organizations studied, but there were some differences. However, the activity could very well be applied in Espoo, as well.</p> <p>This thesis presents good practices for someone considering "Kickstart" coaching. The means of cooperation in Espoo were determined as well as the most important partners, among which are the city's social services and various employment services.</p>	
Keywords kickstart coaching, workshops, social exclusion, youth unemployment	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OMNIAN NUORTEN TYÖPAJOJEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS	6
3 SYRJÄYTYMINEN ON EROSSA OLEMISTA	9
4 STARTTIVALMENNUS	12
5 STARTTIVALMENNUKSEN TARVE	16
5.1 Nuorisotyöttömyys Espoossa	16
5.2 Nuorisotakuu	18
5.3 Koulutuksesta työelämään siirtymisen haasteet	19
5.4 Starttivalmennuksen tarve Espoossa	21
6 ESPOON KAUPUNGIN SUUNNITELMAT NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI	22
7 STARTTIVALMENNUKSEN MAHDOLLISUUDET OMNIASSA	25
7.1 Etsivä nuorisotyö	25
7.2 Startti parempaan elämään-ryhmä	27
8 STARTTIVALMENNUKSEN TOTEUTTAMINEN	28
8.1 Hyvä starttivalmennus	29
8.2 Starttivalmennuksen hyödyt	30
8.3 Starttivalmennuksen yhteistyökumppanit	31
8.4 Starttivalmennuksen ja muiden toimijoiden käytännön yhteistyö	35
8.5 Starttivalmennus käytännössä	38
8.6 Starttivalmennuksen jälkeen	42
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	43

1 JOHDANTO

Nuorisotyöttömyys ja nuorten syrjäytyminen ovat olleet esillä politiikassa ja mediassa viimeisten kahden vuoden aikana useasti. Espoossa alle 25-vuotiaiden työttömien määrä on noussut vuodesta 2011 neljänneksellä ja koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevia nuoria on paljon (Espoon kaupunki 2012a, 6). Hallitusohjelmaan kirjattu nuorisotakuu astuu voimaan vuoden 2013 alussa (Nuorisotakuu 2012).

Työskentelen Omnian nuorten työpajoilla etsivän nuorisotyön ohjaajana ja olen työssäni huomannut puutteen Espoon palveluissa. Vakavassa syrjäytymisvaarassa oleville tai jo syrjäytyneille nuorille, joita tapaamme etsivässä nuorisotyössä, ei ole toimintaa, joka auttaisi heidät takaisin yhteiskunnan palveluiden piiriin. Lähdin kartoittamaan starttivalmennustoiminnan mahdollisuuksia ja sain tietää, että myös muut Espoossa nuorten kanssa työskentelevät ovat huomanneet saman puutteen.

Starttivalmennuksen tarkoituksena on tarjota nuorelle paikka, johon voi tulla sellaisena kuin on. Toiminnan voi aloittaa käymällä yhtenä päivänä viikossa ja kun voimat kasvavat, unirytmii paranee ja nuori sitoutuu toimintaan, päiviä lisää. Starttivalmennuksessa voi olla niin pitkään kuin on tarve, mutta sen on tarkoitus myös mahdollistaa nuorelle joustava jatkopolku esimerkiksi kuntouttavaan työtoimintaan, työharjoitteluun, opintoihin tai työhön. (Nord 2012.)

Kehittämistehtävääni varten olen käynyt tutustumassa kolmessa eri starttivalmennusta järjestävässä paikassa, haastatellut työntekijöitä sekä havainnoinut käynnissä olevaa toimintaa. Lisäksi olen haastatellut Espoon työ- ja elinkeinotoimiston nuorten yksikön päällikkö Silja Liehua, sekä Espoon ESTER-hankkeen nuoret pudokkaat-kokonaisuuden projektipäällikkö Minna Latosta. Haastatteluiden perusteella olen kasannut tarpeellista tietoa, jonka pohjalle starttivalmennusta on hyvä alkaa suunnitella. Lisäksi olen koonnut starttivalmennuksen mahdolliset yhteistyökumppanit sekä kartoittanut yhteistyön mahdollisuudet eri toimijoiden kanssa. Opinnäytetyön lopussa on ehdotukseni siitä, miten starttivalmennus sijoittuu suhteessa muihin palveluihin ja kuinka nuori

liikkuisi Espoon palveluissa. Olen työssäni pohtinut opinnäytetyöni tilaajan Omnian nuorten työpajojen mahdollisuuksia starttivalmennuksen järjestäjänä.

Työni ensimmäiset luvut keskittyvät syrjäytymisen taustoihin sekä starttivalmennukseen ja sen tarpeeseen Espoossa. Luvut kuusi ja seitsemän käsittelevät Espoon suunnitelmia syrjäytymiseen puuttumiseksi sekä Omnian nuorten työpajojen mahdollisuuksia starttivalmennuksen järjestäjänä. Luvusta kahdeksan löytyy keräämäni tietopaketti, joka antaa pohjan starttivalmennuksen aloittamiselle.

2 OMNIAN NUORTEN TYÖPAJOJEN TOIMINTAYMPÄRISTÖN KUVAUS

Nuorten työpajat siirtyivät vuonna 2005 Espoon nuorisotoimen alaisuudesta osaksi Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omniaa. Omnian jäsenkunnat ovat Espoo, Kirkkonummi ja Kauniainen. Omnia jakaantuu viiteen eri tulosityksikköön: ammattiopisto, aikuisopisto, oppisopimustoimisto, nuorten työpajat ja InnoOmnia. (Omnia 2011a, 2.)

Nuorten työpajat toimivat itsenäisenä tulosityksikkönä, jonka palveluksessa on 30 työntekijää. Ammatillisia työpajoja on 11, ja niiden lisäksi työpajoilla toimii ammattistartin starttipajatoteutus, joka kestää kokonaisen lukuvuoden. Ammattistartin starttipajatoteutus on tarkoitettu peruskoulunsa päättäneille nuorille, jotka ovat jääneet ilman opiskelupaikkaa. (Pajari 2012.) Työpajat tarjoavat työharjoittelupaikan 17–24-vuotialle työttömille kuntayhtymän alueella asuville nuorille. Lisäksi työpajat tarjoavat työssäoppimispaikkoja Omnian opiskelijoille ja mahdollisuuden työvaltaiseen opiskeluun koulutussopimuksella, jolloin opiskelija suorittaa opetussuunnitelman mukaisia opintoja työpajalla. Osalla työpajoista on mahdollista suorittaa tutkinto oppisopimuskoulutuksena. Työaika työpajoilla on seitsemän tuntia päivässä viitenä päivänä viikossa. (Omnia 2011a, 2-3, 15.) Nuori voi olla työpajalla myös kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella, jolloin työskentelyä on viitenä päivänä viikossa vähintään kuusi tuntia päivässä (Pajari 2012).

Työpajatoimintaa ohjaa Opetusministeriön määrittelemät yleiset perusteet ja suositukset. Työpajatoiminta määritellään kuuluvan sosiaalisten palveluiden ja avoimien koulutus- ja työmarkkinoiden välimaastoon moniammatillisena toimintana. Toiminnassa tärkeää ovat varhainen puuttuminen, yhteisöllisyys ja tekemällä oppiminen. Paikallista työpajatoimintaa ohjataan ja kehitetään asiantuntijoista koostuvan ohjaus- tai johtoryhmän toimesta. (Opetusministeriö 2006.)

Kuvassa 1 on esitetty työpajojen kuusi eri toimipistettä. Neljä toimipistettä on Espoossa, yksi Kirkkonummella ja yksi Kauniaisissa. Kauniaisten toimipiste siirtyi vuoden 2013 alussa Espoon Karamalmille.

Nuorten työpajat 2012 / 10 oppisopimusopiskelijaa

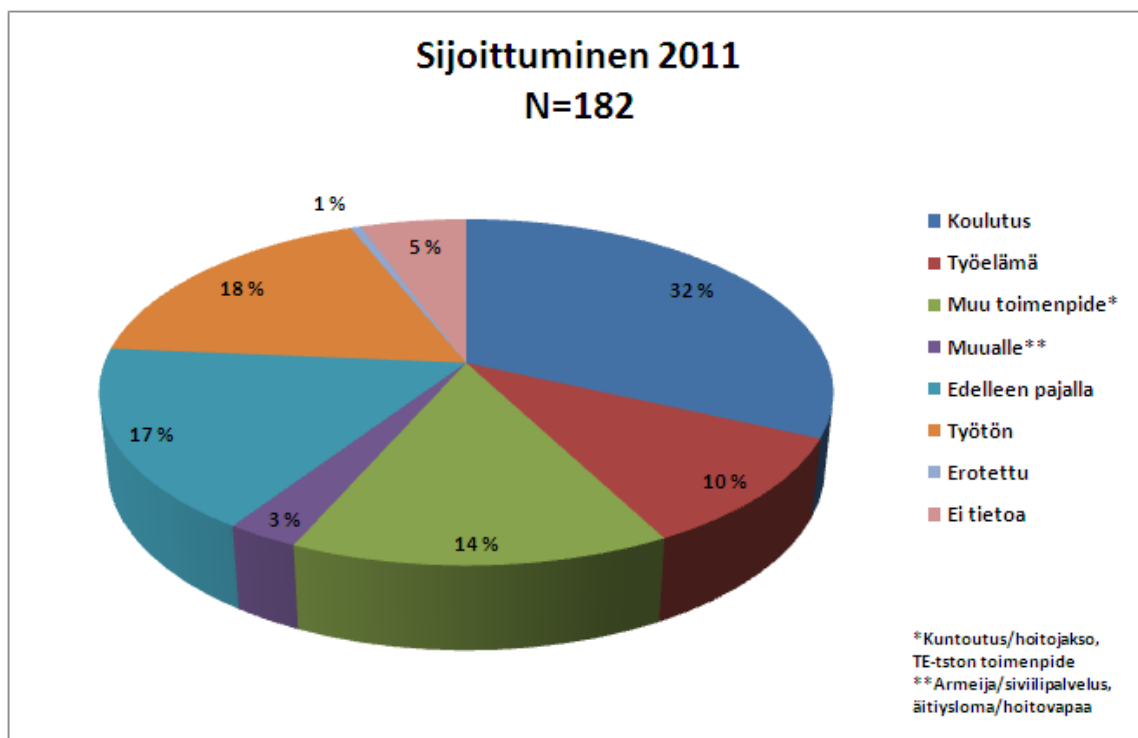
Kuva 1 Työpajojen rakenne ja toimipisteet (Omnia 2012).

Työpajajakson sisältö (Omnia 2011a, 12):

- Työelämän pelisääntöjen harjoittelu
- Työpajan harjoitus- ja asiakastyöt
- Oppilaitos- ja yritysvierailut, koulutuskokeilut
- Lyhytkurssit, kuten hygieniapassi, tulityökortti, työturvallisuuskortti, ensiapukurssi
- Työnhakuvalmennus

- Henkilökohtainen harjoittelusuunnitelma ja arviointikeskustelut
- Yksilökeskustelut
- Jatkosuunnitelma

Vuonna 2011 Omnian nuorten työpajoilla oli 182 nuorta, joista 24 oli starttipajalla ja 10 oppisopimuskoulutuksessa. Vuonna 2011 työpajalaisten positiivinen sijoittumisprosentti työpajajakson jälkeen oli 76 %, jonka tarkempi jakautuminen on osoitettu kuvassa 2. Positiivisena sijoittumista voidaan pitää silloin, kun nuori on jakson jälkeen aktiivitoimenpiteessä, kuten esimerkiksi töissä, opiskelemissa tai työharjoittelussa. Kolmannes nuorista pääsi työpajajakson jälkeen opiskelemaan ja joka kymmenes sai töitä. (Omnia 2012.)

Kuva 2 Omnian työpajanuorten sijoittuminen työpajajakson jälkeen (Omnia 2012).

Työpajoilla toimivat myös etsivä nuorisotyö ja ohjauspalvelut. Ohjauspalveluihin kuuluvat opinto-ohjaaja, toimintaterapeutti, kuraattori ja yritysysteistyövalmentaja, jotka antavat tukea kaikille työpajoilla oleville nuorille. Ohjauspalveluiden työntekijät tarjoavat tietoa muun muassa toimeentuloon, yhteishakuun, päihteisiin, työnhakuun, hyvinvointiin ja ammatinvalintaan liittyvissä asioissa. Etsivän nuorisotyön ohjaajat auttavat kuntayhtymän alueen 15–28-vuotiaita nuoria, jotka

tarvitsevat tukea esimerkiksi opintoihin tai työllistymiseen liittyvissä asioissa. (Omnia 2011a, 15.)

Työpajojen tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat työ- ja elinkeinotoimisto, työvoiman palvelukeskus, pääkaupunkiseudun oppilaitokset sekä sosiaali- ja terveystoimi. Työpajatoiminta rahoitetaan Espoon, Kauniaisten ja Kirkkonummen kuntien toimesta, Opetus- ja kulttuuriministeriön ja valtionavustuksella, palkkaetuella sekä työpajatuotteiden myynnillä. Tuotteiden myyntiä varten on kaksi kanavaa, pajakauppa.fi-internetsivusto ja OmniaShop. Lisäksi työpajoilla vastaanotetaan yksityishenkilöiden tilaustöitä. (Pajari 2012.)

3 SYRJÄYTYMINEN ON EROSSA OLEMISTA

Syrjäytymiselle ei ole yksiselitteistä määritelmää. Pekka Myrskylä (2012, 1) määrittelee syrjäytyneiksi ”*sellaiset työvoiman ja opintojen ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta*”. Myrskylän (2011, 24) mukaan syrjäytyneet ovat ”*erossa sellaisista toiminnoista, joita yhteiskunta pitää jäsenilleen tarpeellisina*”. Näitä toimintoja ovat mm. ansiotyö toimeentulon turvaamiseksi tai osallistuminen opiskeluun saadakseen ammatin. Linnakankaan ja Suikkasen (2004, 27–28) mielestä taas syrjäytymisen käsite ei ole vakiintunut. Helne (2002, 5) on samaa mieltä sanoen, että ”syrjäytymisen käsitettä on tieteilisessä keskustelussa moitittu hämäräksi” ja toteaa, ettei edes ota tavoitteeseen sen määrittelemistä. Ammattilaisten keskusteluissa nousee usein esille, että termiä syrjäytyminen ei tulisi käyttää lainkaan, sillä se on leimaava ja nuori harvoin kokee itseään syrjäytyneeksi. Toisten mielestä tulisi ennemmin käyttää korvaavaa sanaa, kuten osattomuus. Syrjäytyminen on mielestäni vakiintunut termi, jonka merkityksen kaikki tunnistavat. Siksi käytän opinnäyte-työssäni termiä syrjäytyminen paremman ilmaisun vielä puuttuessa.

Linnakangas ja Suikkanen (2004, 27–28) kirjoittavat riskitekijöistä, jotka voivat johtaa nuoren syrjäytymiseen. Lasten ja nuorten turvattomuutta lisääviä asioita ovat muun muassa yleinen epävarmuus, epävarmuus toimeentulosta, työelämän lisääntyvät vaatimukset, heikentynyt vanhemmuus ja uusperheiden seka-

vuus. Yhteiskunnan puolelta syrjäytymistä saattaa edistää kuntapalveluiden rapautuminen ja tuen saamisen vaikeus.

Mikko Takala on määritellyt syrjäytymisprosessin vaiheet (Linnakangas & Suikkanen 2004, 28):

1. vaikeudet kotona, koulussa tai sosiaalisessa toimintaympäristössä
2. koulun keskeyttäminen tai alisuoriutuminen (kouluallergia)
3. huono työmarkkina-asema
4. täydellinen syrjäytyminen (työn vieroksunta, toimeentulo sosiaaliavustuksilla, alkoholisoituminen, kriminalisoituminen)
5. laitostuminen tai eristyminen yhteiskunnasta

Vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli Tilastokeskuksen kehittämisspääällikkö Pekka Myrskylän mukaan 51300, joista 32500 nuorta olivat sellaisia, jotka eivät ole ilmoittautuneet työttömiksi työnhakijoiksi, eivätkä näin näy missään tilastoissa (Bhose 2012). Tutkimuksessaan Myrskylä (2011, 9) kutsuu heitä ulkopuolisiksi tai ulkopuolella oleviksi.

Espoossa koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17–24-vuotiaita on noin 12 % ikäryhmän kokonaismäärästä, eli noin 3000 nuorta. Viime talvena Espoossa oli asunnottomia nuoria noin 120, joista pitkäaikaisasunnottomia 20. Vuonna 2010 mielenterveyteen sai sairaalahoitoa 136 nuorta ja työkyvyttömyyseläkkeellä mielenterveyden tai käyttäytymishäiriöiden vuoksi oli 343 nuorta. 15–29-vuotiaita kouluttamattomia työelämän ulkopuolella olevia nuoria oli vuonna 2011 Espoossa ja Kauniaisissa 2746 nuorta, joista vieraskielisiä 1056. (Savikko, Haapalehto & Louhio 2012.)

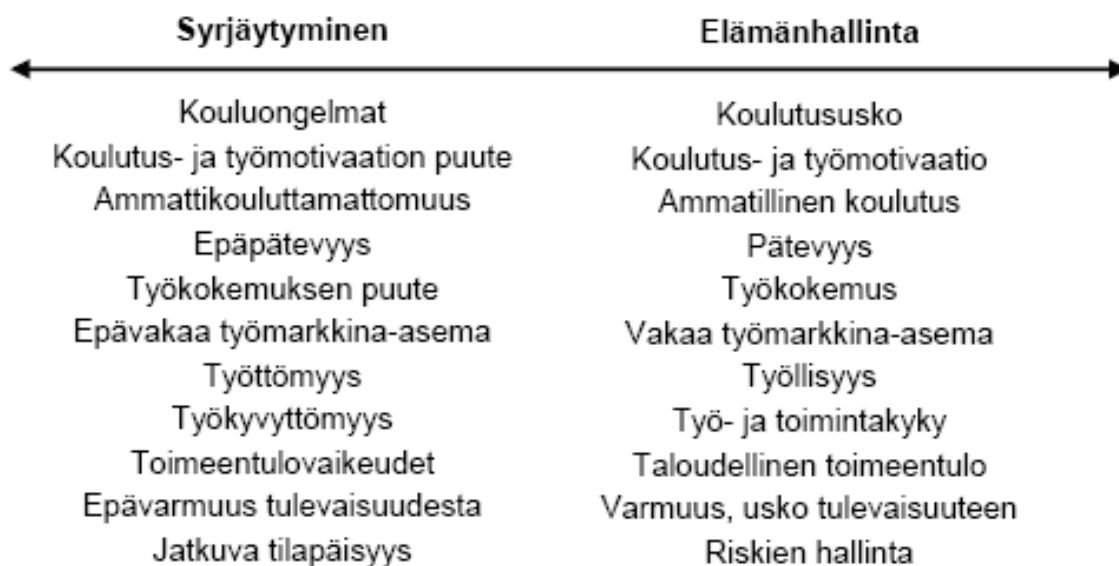
Huolestuttavaa on, että niistä nuorista, jotka ovat peruskoulun jälkeen vuoden syrjässä opinnoista vain 40 % suorittaa peruskoulun jälkeisen tutkinnon. Kolme vuotta syrjässä olleista nuorista sen tekee vain joka viides. (Liiten 2012.) Peruskoulun jälkeisistä opinnoista syrjään jääminen on siis iso riski syrjäytymiselle. Pelkän peruskoulun käyneillä nuorilla syrjäytymisen riski on lähes kolminkertainen verrattuna ammatillisen koulutuksen saaneisiin (Myrskylä 2011, 12). Jo 1990-luvun laman aikaisen suuren nuorisotyöttömyyden aikana huomattiin, että kaikista vaikeimmassa asemassa olivat ne nuoret, joilla ei ollut peruskoulun jäl-

keistä tutkintoa. 90-luvun heikko työllisyystilanne myös vähensi nuorten halua kouluttautua ja uskoa siihen, että kouluttautumalla saisi töitä. (Lämsä 2009, 198–201.)

Syrjäytymisvaarassa olevien nuorten joukkoon voisi lisätä myös ne nuoret, joilla ei ole peruskoulun päättötodistusta oppivelvollisuuden päätyttyä, eli sen vuoden loppuun mennessä, kun nuori täyttää 17 vuotta. Vuonna 2012 ensimmäisen neljän kuukauden aikana etsivän nuorisotyön ohjaajat Omniassa ovat työskennelleet kahdeksan 17 vuotta täyttäneen nuoren kanssa, joilla on peruskoulu suorittamatta. Heidän kohdallaan olemme pohtineet, onko peruskoulun päättötodistuksen saaminen ensisijainen toiminto vai onko syytä miettiä ensin muita elämänhallintaa tukevia toimenpiteitä, jotta nuori saataisiin takaisin yhteiskunnan palveluiden piiriin. Toki nuoren voimien kasvaessa peruskoulun päättötodistuksen saaminen on ensiarvoisen tärkeää tulevaisuuden kannalta.

Myös vieraskielisillä on vakava riski syrjäytyä. Lähes joka neljäs ulkomaalais-taustainen nuori on työtön tai yhteiskunnan toimintojen ulkopuolella oleva. Jos jotain muuta kieltä kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuva on suorittanut vain peruskoulun, riski joutua ulkopuolelle tai työttömäksi on kuusinkertainen suomalaisiin nuoriin verrattuna. Myös perhe vaikuttaa maahanmuuttajanuorten ulkopuolisuuteen. Maahanmuuttajien perheissä asuvien nuorten riski jäädä ulkopuolelle on nelinkertainen suomalaisissa perheissä asuviin verrattuna. Ulkopuolisuus ja työttömyys ovat ominaisuuksia, jotka ainakin osittain siirtyvät sukupolvelta toiselle. Vanhempien työttömyys ja alhainen koulutustaso ovat riskitekijöitä nuoren syrjäytymiselle. (Myrskylä 2011, 14–17.)

Lämsä (2009, 201) on koonnut yhteen 17 syrjäytymistä edistävää tai elämänhallintaa tukevaa tekijää (Kuva 3).

Kuva 3 Syrjäytymistä ehkäisevät ja tukevat asiat (Lämsä 2009, 201).

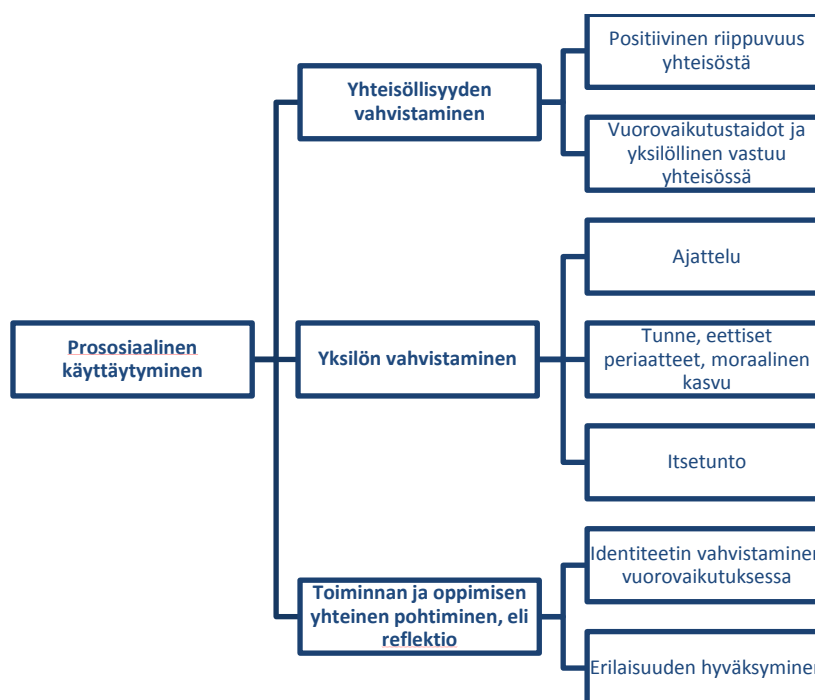
4 STARTTIVALMENNUS

”Starttivalmennus on nuorille itsestä ja elämästä oppimisen kanava, joka sopii huonosti työvoimapolitiikan, koulutuksen, kuntoutuksen tai hoidon nykyisiin raameihin” (Järvelä, Joutsu, Koskela & Natri 2008, 8). Se on matalan kynnyksen tavoitteellista ja säännöllistä toimintaa alle 29-vuotiaille, jotka tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea (Valtakunnallinen työpajayhdistys 2012). Hassinen (2004, 5) kuvaa starttivalmennustoimintaa alkukipinäksi pidemmälle prosessille. Tavoitteena on vahvistaa nuoren elämän- ja arjenhallinnan taitoja sekä voimaannuttaa nuorta. Starttivalmennuksessa on hyvä toimia kokonaisvaltaisesti yhteistyössä eri tahojen kanssa. Tavoitteena on löytää nuorelle sopiva tukipalvelun muoto. (Työpajatieto 2012.) Koskelan (2008, 12) tarkastelemat starttivalmennustoimintaan osallistuvat nuoret määrittelevät sen toimintana, joka antaa mahdollisuuden kuulua johonkin ja toteuttaa itseään, sekä *”tuovan merkitystä niiden nuorten elämään, jotka ovat tunteneet merkityksettömyyttä tai jossain määrin heittäneet elämänsä hukkaan”*. Itse näkisin starttivalmennuksen uutena mahdollisuutena,

jossa saa edetä omien voimavarojen mukaan, ilman paineita ja painostusta, elämässään eteenpäin.

Maailmanlaajuinen yhteiskunnan muutos viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana on muuttanut myös suomalaisten nuorten kasvuympäristöä niin, että painopiste on siirtynyt kasvatuksesta liiaksi tiedon ja kognitiivisten taitojen opettamiseen sekä kapea-alaisesti tulkittujen oppimistulosten korostamiseen. Tämä näkyy muun muassa yhteisöllisyyden vähentymisenä ja yhteiskunnallisten arvojen koventumisena, joka johtaa pahimmassa tapauksessa syrjäytymiseen. (Järvelä & Joutsu 2008, 44–45.)

Starttivalmennus on luonteeltaan psykososiaalista valmennusta, johon liittyy toiminnan ja tekemisen kautta myös fyysinen valmennus. Valmennuksessa pyritään edistämään nuorten prososiaalista eli yhteistoiminnallista käyttäytymistä, jossa nuori ymmärtää muiden toiveet ja tarpeet, sekä pyrkii edistämään ja ylläpitämään toisten psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista hyvinvointia. Prososiaalinen käyttäytyminen myös edellyttää yksilön sopeutumista ryhmän arvoihin, toimintaperiaatteisiin ja käyttäytymismalleihin. (Järvelä & Joutsu 2008, 46.) Järvelä ja Joutsu kuvaavat prososiaalista käyttäytymistä kaavion avulla (Kuva 4). Kaaviossa esitetyt prososiaalisen käyttäytymisen osa-alueet on hyvä huomioida starttivalmennusta toteuttaessa.

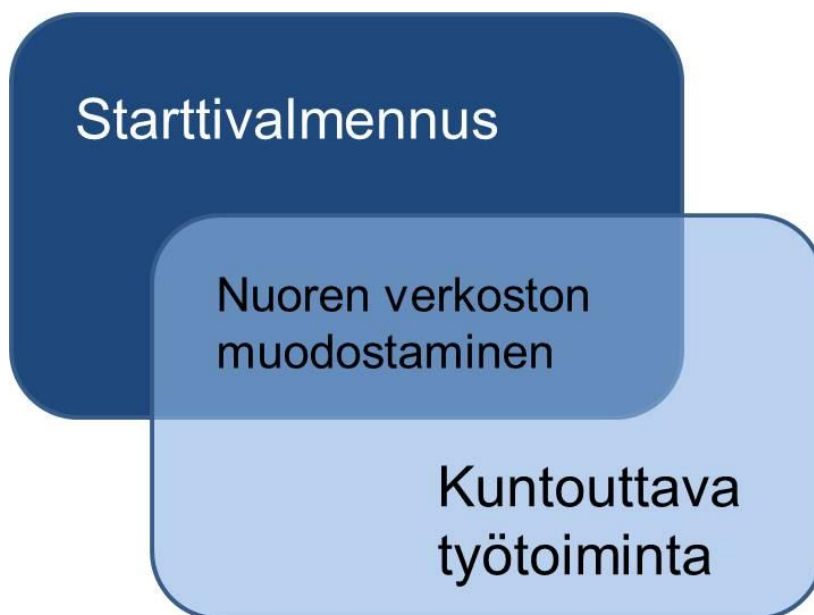
Kuva 4 Prososiaalinen käyttäytyminen (Järvelä & Joutsu 2008, 49).

Starttivalmennuksen ohjaajia kutsutaan yksilövalmentajiksi. Yksilövalmentajien tavoitteena on tukea nuoren arjenhallintaa ja toimintakykyä. Yksilövalmennus on inhimillistä välittämistä, tuen antamista, keskustelua ja asioiden selvittelyä. Ohjaajan tulee osata tunnistaa nuoren palveluohjauksen tarve ja kerätä ympärille tarvittavat tukipalvelut, kuten sosiaali-, terveys-, koulutus- ja työllisyysalojen ammattilaiset. Valmennus on tavoitteellista toimintaa, joka näkyy yhteisesti asetettuna tavoitteena, dokumentointina, seurantana ja arviointina niin, että nuori on kaiken keskiössä. (Koskinen & Hautaluoma 2009, 49–51.) Järvelä (2008, 94–95) on kerännyt havainnoiden Tampereen Silta-valmennuksessa valmentajan hyviä ominaisuuksia ja toimintatapoja. Starttivalmennuksen onnistumista ei voida pitää itsestäänselvytenä, vaan sen edellytyksenä on tietoinen päätös avoimeen keskusteluun kaikissa toimissa. Ohjaajilla tulee olla voimakas läsnäolon, kuuntelemisen ja heittäytymisen taito sekä valmiudet kohdata erilaiset voimakkaatkin tunteet, toimintatavat ja asenteet. Ohjaajilla tulee olla ymmärrystä ryhmäprosesseista ja dynamiikasta, sekä terapeuttisten menetelmien käytöstä ja vaikutuksesta. Haasteellinen ryhmä vaatii kokeneen, koulutautuneen ja nuorten kanssa työskennelleen ohjaajan.

Starttivalmennus on erityislaatuista ja yhteiskunnassamme varsin uutta toimintaa, joten se on vaikeaa luokitella muiden toimintojen tavoin. Jos starttivalmen-

nuksen haluaa nähdä kuntouttavana työtoimintana, siitä saattaa helposti kadota vapaaehtoisuus ja ajatus matalasta kynnyksestä. Itse näkisin starttivalmennuksen kuntouttavaa työtoimintaa edeltävänä toimintana. Tarkoitus on kuitenkin tarjota palveluita nuoren tilannetta ja nuorta kuunnellen, eikä sopeutua valmiisiin muotteihin.

Lähimpänä starttivalmennusta on kuitenkin kuntouttava työtoiminta. Kuntouttavaan työtoimintaan voi osallistua 3–24 kuukauden ajan, vähintään yhtenä päivänä viikossa 4–6 tuntia. Sen tavoitteena on parantaa pitkään työttömänä olleiden elämänhallintaa ja luoda edellytyksiä työllistymiselle. Kuntouttavaa työtoimintaa järjestävät kunnat. Kunta voi myös tehdä kirjallisen sopimuksen työtoiminnan järjestämisestä toisen kunnan tai kuntayhtymän tai rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa. Jotta kuntouttavaan työtoimintaan voi osallistua, on laadittava aktivointisuunnitelma yhdessä kunnan ja TE-toimiston kanssa. TE-toimiston on tätä ennen laadittava työllistymissuunnitelma. Jotta nuori voi aloittaa kuntouttavan työtoiminnan, pitää hänen käydä TE-toimiston alkuhaastattelussa ja tämän jälkeen odottaa, että hänelle tehdään aktivointisuunnitelma. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 189/2001, 6, 8, 13 §.) Espoossa prosessia on jo nopeutettu siten, että kuntouttavan työtoiminnan paikan ollessa valmiina, aika aktivointisuunnitelman tekemiseen järjestetään nuorelle kahden viikon sisällä. Starttivalmennukseen tulevilla nuorilla tämä ei kuitenkaan ole lähtökohta. Starttivalmennuksen aikana nuoren voimaantuessa tulisi muodostaa tarvittavat verkostot yhdessä nuoren kanssa ja näin mahdollistettaisiin siirtyminen kuntouttavaan työtoimintaan. Kuvassa 5 esitän starttivalmennuksen, nuoren verkostojen muodostamisen ja kuntouttavan työtoiminnan suhteen.

Kuva 5 Starttivalmennuksen ja kuntouttavan työtoiminnan suhde.

5 STARTTIVALMENNUKSEN TARVE

5.1 Nuorisotyöttömyys Espoossa

Starttivalmennustoiminnan tarvetta on syytä kartoittaa nuorisotyöttömyyden näkökulmasta. Espoon kaupunki ja TE-toimisto solmivat vuosittain työllisyshoidon yhteistyösopimuksen, jossa sovitaan TE-toimiston ja Espoon kaupungin väliset nuoria koskevat painopistealueet. Suunnitelmasta käy ilmi, että Omnian nuorten työpajoilla on merkittävä rooli nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. (Espoon kaupunki 2012c.) Espoon kaupunki julkaisee neljännesvuosittain Eetvarttimisen toimintaympäristökatsauksen, josta ilmenee päivitettyt tiedot asuntojen hinnoista, rakennus- ja asuntotuotannosta, työllisyydestä ja työttömyydestä sekä väestönmuutoksesta. Vuoden 2012 ensimmäisen vuosineljänneksen katsauksessa todetaan, että nuorisotyöttömyys kääntyi joulukuussa 2011 nousuun pitkään jatkuvan laskun jälkeen ja tilanne huononi huomattavasti vuoden 2012 ensimmäisen vuosineljänneksen aikana. Maaliskuun lopulla 2012 alle 25-vuotiaita työttömiä oli Espoossa 609, joka on 25,6 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Kaikista espoolaisista työttömistä nuoria oli 8,5 %. (Espoon kaupunki 2012a, 6.)

	2011	2012	Muutos 2011-2012
	maaliskuu	maaliskuu	maaliskuu
Työttömyysaste, %	5,3	5,3	0,0 %-yksikköä
15 - 24-vuotiaat	3,8	4,8	1,0 %-yksikköä
25 - 49-vuotiaat	4,6	4,5	-0,1 %-yksikköä
50 - 74-vuotiaat	7,4	7,5	0,1 %-yksikköä
miehet	6,2	6,3	0,1 %-yksikköä
naiset	4,4	4,4	0,0 %-yksikköä
			%
Työttömät työnhakijat	6 920	6 965	0,7 %
15 - 24-vuotiaat	485	609	25,6 %
25 - 49-vuotiaat	3 736	3 631	-2,8 %
50 - 74-vuotiaat	2 699	2 725	1,0 %
Miehet	4 056	4 073	0,4 %
Naiset	2 864	2 892	1,0 %
naisten osuus työttömistä, %	41,4	41,5	0,1 %-yksikköä
Yli vuoden työttömänä	1 504	1 472	-2,1 %
osuus työttömistä, %	21,7	21,1	-0,6 %-yksikköä

Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto

Kuva 6 Espoon työttömyyslukuja maaliskuussa 2011 ja 2012 (Espoon kaupunki 2012a, 7).

Kuvan 6 mukaan 15–24-vuotiaiden nuorten työttömyysaste on kasvanut yhdellä prosenttiyksiköllä vuoden aikana. Luku tarkoittaa 124 espoolaista nuorta. Espoon työ- ja elinkeinotoimiston (TE-toimisto) nuorten yksikön päällikkö Silja Liehu kertoi, että nuorten työn saaminen vuonna 2012 on vaikeutunut vuodesta 2011. Espoon TE-toimisto pyrkii pitämään nuorten työttömyyden mahdollisimman alhaalla tarjoamalla nuorille aktiivitoimenpiteitä, kuten työharjoittelua, työelämävalmennusta, kuntouttavaa työtoimintaa, työkokeilua sekä nuorten valmentavaa ja ammatillista työvoimakoulutusta. Suurimpina haasteina Liehu nostaa esille muun muassa nuorten työkokemuksen puutteen, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä sen, että kaikista perustutkinnoista ei saa suoraan pätevyyttä toimia ammatissa. Esimerkiksi sähköasentajan ammatillisen pätevyyden saa valmistumisen jälkeen vasta 10 kuukauden pätevän sähköasentajan alaisuudessa tapahtuvan työssäoppimisjakson jälkeen. Liehun mukaan toimeentulotuki näyttää TE-toimistossa nuoria passivoivana tukena. Hänen mukaansa toi-

meentuloturvalakia tulisi muuttaa siten, että toimeentulotuen edellytys alle 55-vuotiailla terveillä ihmisillä olisi tietty määrä yhteiskunnallisia tehtäviä viikossa. (Liehu 2012.)

Työttömyyslukuja seurattaessa on hyvä huomioida, että tilastoissa näkyvät vain ne nuoret, jotka etsivät aktiivisesti töitä ja näin ollen ovat työ- ja elinkeinotoimiston asiakkaita. Suurimmalla osalla etsivän nuorisotyön asiakkaista ei ole TE-toimiston asiakkuutta yhteistyön alkaessa. Ne nuoret, joilla ei ole ammatillista koulutusta, kokevat asiakkuuden turhaksi, sillä heillä ei ole oikeutta työmarkkinatukeen ajalta, jolloin he eivät ole työvoimapolitiisessa toimenpiteessä. Toimenpide voi olla esimerkiksi työvoimakoulutus, työharjoittelu tai työhallinnon järjestämä kuntoutus. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011a.) Usein asiakkuus etsivässä nuorisotyössä alkaakin sillä, että ohjaaja käy nuoren kanssa ilmoittautumassa työttömäksi työnhakijaksi. Tästä seuraa usein harjoittelujakso esimerkiksi Omnian nuorten työpajoilla, Espoon työhönvalmennuskeskuksessa (TVK) tai yrityksessä. Osa etsivän nuorisotyön asiakkaista ei kuitenkaan kykene työharjoitteluun viitenä päivänä viikossa vähintään kuusi tuntia päivässä ja heidän kanssaan kartoitetaan muita vaihtoehtoja. Muita vaihtoehtoja on valittavan vähän.

5.2 Nuorisotakuu

Hallitusohjelmaan on kirjattu nuorisotakuu nuorten työllisyyden edistämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Tavoitteena on luoda kaikille nuorille realistinen mahdollisuus suorittaa peruskoulun jälkeinen tutkinto ja työllistyä. Nuorisotakuuta toteutetaan siten, että jokaiselle alle 25-vuotiaalle ja alle 30-vuotiaalle vasta valmistuneelle nuorelle taataan työ-, harjoittelu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka kolmen kuukauden kuluessa työttömäksi ilmoittautumisesta. Nuorisotakuu sisältää myös koulutustakuun, joka takaa kaikille peruskoulun päättäneille nuorille koulutuspaikan lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa, oppisopimuksessa, työpajassa, kuntoutuksessa tai muulla tavoin. (Nuorisotakuu 2012.)

Nuorisotakuun (2012) toimenpiteet koskevat kolmea eri ryhmää:

- koulutustakuu nuorille, jotka eivät saa perusasteen jälkeen koulutuspaikkaa tai eivät suorita tutkintoa
- nuoret, jotka työttömänä työnhakijana hakeutuvat TE-toimistojen asiakkaiksi
- nuoret, joiden ei tiedetä olevan mukana missään aktiivisessa toiminnassa tai jotka tarvitsevat muuta tukea

Viimeksi mainitun ryhmän kohdalla ehdotetaan etsivän nuorisotyön laajentamista koko maahan, nuorten työpajatoiminnan kattavuuden parantamista, laadun kehittämistä ja yhteistyötä oppilaitosten kanssa. Nuorten työpajoja ehdotetaan vahvistettavaksi starttivalmennuksella, jotta etsivä nuorisotyö saa ohjattua nopeasti tavoittamansa nuoret toimintojen piiriin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012b, 11.)

Espoon TE-toimisto toteuttaa nuorisotakuuta vahvistamalla ammatinvalinta- ja uraohjausta, lisäämällä ohjaavaa koulutusta ensimmäistä tai uutta uraa etsiville nuorille sekä painottamalla työharjoittelua vahvasti urasuunnittelua tukevaksi (Liehu 2012).

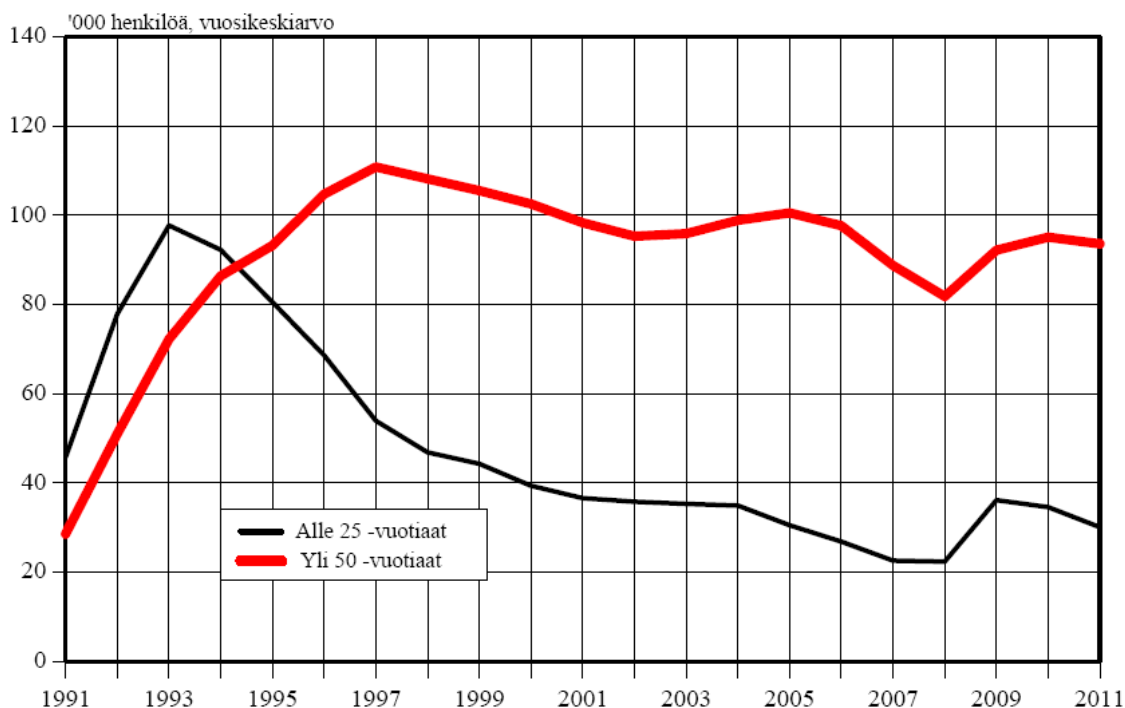
5.3 Koulutuksesta työelämään siirtymisen haasteet

Nuorten siirtyminen koulutuksesta työelämään nousi ongelmaksi vasta 1990-luvun laman ja suurtyöttömyyden myötä. Nyyssölän ja Pajalan (1999, 10) mukaan työttömyys ja huono-osaisuus eivät valikoidu enää kouluttamattomiin ja ongelmanuoriin, vaan työelämään siirtyminen voi epäonnistua keneltä tahansa. Yhteiskunnan muuttumisen myötä keski-ikäinenkin voi joutua vaihtamaan työpaikkaa ja kouluttautumaan uudestaan. Lisäksi työsuhteet ovat muuttuneet epävarmemmiksi ja varsinkin nuorilla määräaikaiset työsuhteet ovat yleistyneet 2010-luvulla. Aapolan mukaan nuoruus on viime vuosikymmeninä pidentynyt molemmista päistä ja pidentymistä on problematisoitu laajalti. Opiskelu, tilapäiset työt ja vakiintumattomat ihmissuhteet eivät enää ole valinta, vaan pikemminkin se, mitä nuorilta odotetaan. Nuorten on myös vaikea saada vakituista

työpaikkaa ja riittävää toimeentuloa. Opiskeluaika on pidentynyt ja nuorisotyöttömyys lisääntynyt. (Aapola 2005, 257–258.)

Yhtenä aikuistumisen kriteerinä on pidetty itsensä ja mahdollisen perheensä elättämistä. Työmarkkinoiden rakennemuutokset ja talouden vaihtelut näkyvät herkimmin nuorten kohdalla. (Kuure 2001, 18.) Espoon vs. sivistystoimenjohtaja Sampo Suihko toi huhtikuussa 2012 Espoon seurakuntasanomien haastattelussa esille nivelvaiheen tärkeyden syrjäytymisen ehkäisyssä. Suihkon mukaan ”*Jos Matti ja Maija jäävät koulutuksen ulkopuolelle, ollaan helposti tyytyväisiä, että vain kaksi ei saanut opiskelupaikkaa. Minusta siinä on kaksi syrjäytynyttä liikaa*”. Suihko korostaa peruskoulun ja toisen asteen nivelkohtaa tärkeänä vaiheena. Syrjäytyminen maksaa yhteiskunnalle paljon, mutta Suihkon mielestä raha on toissijaista inhimilliseen kärsimykseen verrattuna. (Melaanvuori 2012, 16.)

Työttömät työnhakijat iän mukaan

Kuva 7 Työttömät työnhakijat Suomessa iän mukaan (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011b).

Kuvasta 7 nähdään, että 1990-luvun laman aikaan alle 25-vuotiaiden työttömien määrä kaksinkertaistui kahdessa vuodessa. Vuonna 2008 taloudellisen taantumun seurauksena nuorisotyöttömyys kääntyi nousuun ensimmäistä kertaa 15

vuoteen. Myös nämä tilastot tukevat näkemystä, että yleinen taloudellinen tilanne vaikuttaa nuorten työttömyyteen.

5.4 Starttivalmennuksen tarve Espoossa

Etsivän nuorisotyön ohjaajana minulla on aitiopaikka toimialueella elävien syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden nuorten elämään. Käyn työssäni jatkuvasti pohdintaa siitä, mitä toimintoja nuorille on tarjolla ja mikä olisi oikea paikka kunkin nuoren elämäntilanteeseen nähden. Olemme kollegoideni kanssa havainneet suuren puutteen toimialueemme matalan kynnyksen palveluissa. Työssämme tapaamme usein nuoria, jotka eivät ole tarpeeksi hyvässä kunnossa käydäkseen töissä, koulussa tai työharjoittelussa viitenä päivänä viikossa. Esteenä ovat useimmiten mielenterveys- tai päihdeongelma, unirytmien puute, peliongelmat tai yleiset haasteet arjenhallinnassa. Monissa tapauksissa haasteena on ongelmien kasaantuminen. Tällä hetkellä alueellamme ei ole tarjota starttivalmennuksen kaltaista päivätoimintaa, jossa työntekijöillä on mahdollisuus keskittyä yksilöihin ja räätälöidä jokaiselle heidän tarpeensa huomioivaa polkua.

Starttivalmennusta suunnitellaan Espoossa tällä hetkellä Omnian lisäksi myös Etelä-Suomen terveyserojen kaventamiseen tähtäävässä ESTER-hankkeessa. Suunnitelmissa on etsivän nuorisotyön toimintakeskus, joka sisältäisi starttivalmennuksen lisäksi moniammatillisen tiimin sosiaali- ja terveysalan työntekijöitä. Hanketta varten on perustettu suunnitteluryhmä, johon kuuluu edustajia muun muassa sosiaalitoimesta, Nuorisopoliklinikka Nupolista, Omnian nuorten työpajoilta, TE-toimistosta sekä Espoon kaupungin työllisyyspalveluista. Itse olen mukana edustamassa nuorten työpajoja ja etsivää nuorisotyötä.

Myös muualla Espoossa on havaittu matalan kynnyksen toiminnan puute. Sosiaalitoimessa ja Espoon työvoiman palvelukeskuksessa (ETYP) on molemmissa nähty tarve toiminnalle. Syyskuussa 2012 käynnistyi Pohjoisen aikuissosiaalityön ja ETYP:n yhteistyönä Fuego-ryhmä, joka on tarkoitettu alle 25-vuotiaille espoolaisille, jotka eivät ole kiinnittyneet koulutus- tai työllisyyspalveluihin tai ovat muuten toimettomana, tai joilla on ongelmia elämänhallinnan kanssa. Ryhmä kokoontuu kerran viikossa kolmen kuukauden ajan neljä tuntia kerrallaan. Ryhmä on toiminnallinen ja osallistava. Valmiuksia antava kuntouttava

Fuego-ryhmä sisältää mm. yhdessä tekemistä ja tutustumiskäyntejä, joiden lomassa keskustellaan talouteen, tuki-asioihin, terveyteen, hyvinvointiin ja elämänhallintaan liittyvistä asioista. Ryhmätoimintaan kuuluu vierailuja, tutustumiskäyntejä sekä asiantuntijaluentoja. Kannusteena ryhmään osallistumisesta nuori saa toimeentulotuen lisäksi Espoon sisäisen matkakortin kuukaudeksi kerrallaan ja yhdeksän euron kannusterahan osallistumispäiviltä. (Espoon kaupunki 2012d.)

6 ESPOON KAUPUNGIN SUUNNITELMAT NUORTEN SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMISEKSI

Espoon kaupungissa tehdään parhaillaan selvitystyötä syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja jo syrjäytyneiden nuorten auttamiseksi eri hankkeissa ja ryhmissä. Selvitystä koordinoi Etelä-Suomen terveys- ja hyvinvointierojen kaventamisen hanke ESTER. ESTERIin osallistuu 12 kuntaa tai toimijaa. Yhtenä hankkeen kolmesta painopisteestä on kehittää ja ottaa käyttöön menetelmiä kohderyhmien (nuoret pudokkaat, maahanmuuttajat ja ikäihmiset) hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. (ESTER 2012a.)

Hankkeessa nuorilla pudokkailla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita, jotka eivät ole peruskoulun jälkeen kiinnittyneet jatko-opintoihin. Hankkeen tarkoituksena on kartoittaa palveluketjun aukkoja ja kehittää poikkihallinnollista yhteistyötä, jotta voitaisiin ehkäistä syrjäytymistä ja tukea nuoria, jotka ovat haavoittuvassa asemassa. Toimintaa kehitetään yhdessä nuorten, asiantuntijoiden ja nuorten parissa toimivien kanssa. Hankkeessa painotetaan nuorten osallisuutta ja verkostotyötä sekä jaetaan tietoa ja hyviä käytäntöjä muiden hankkeeseen osallistuvien kuntien kanssa. (Latonen 2012.)

Nuoret pudokkaat-kokonaisuuden yhteisinä tavoitteina ovat (ESTER 2012b):

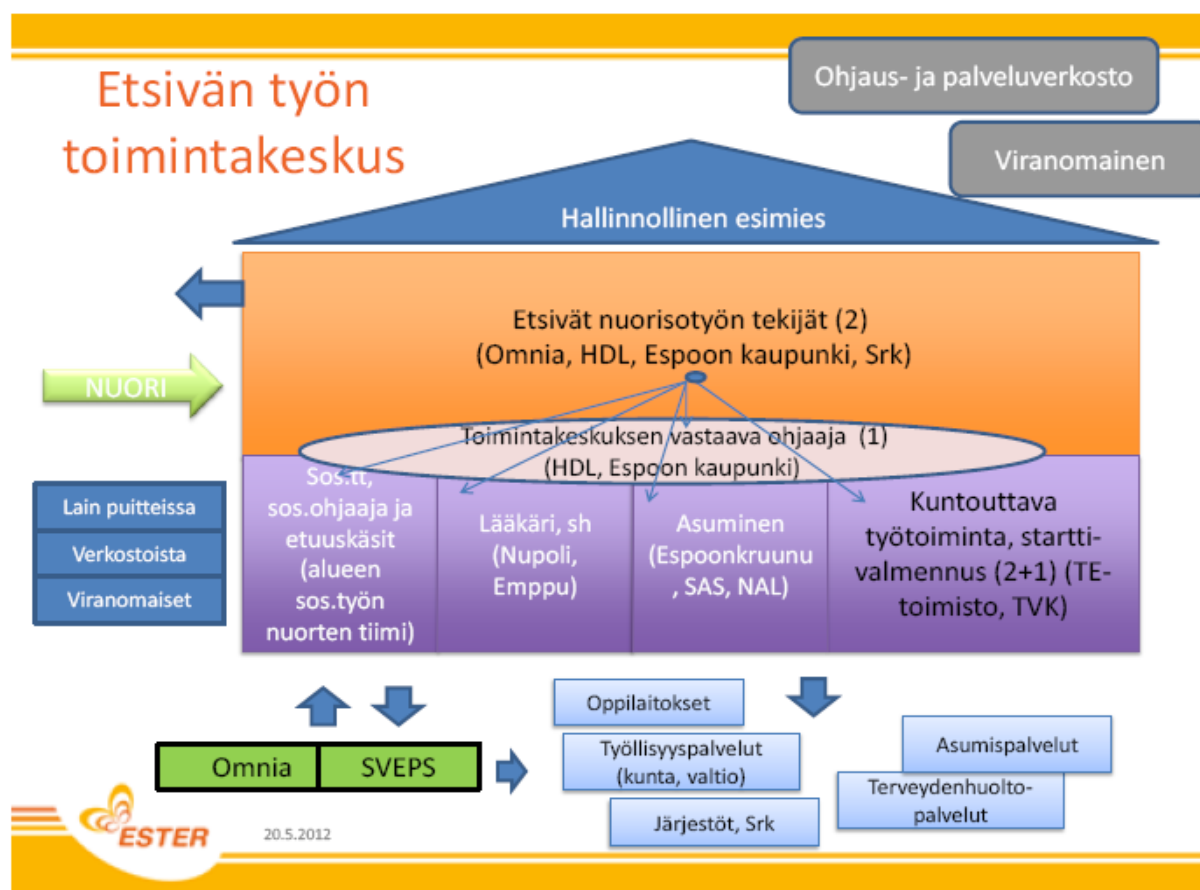
1. Luodaan kuntakohtaisesti monialainen peruspalvelujen toimintamalli ja verkostonuorten itsenäistymisen tukemiseksi ja pudokkuuden ehkäisemiseksi.

2. Nuorilla on mahdollisuus suunnitella omia palvelujaan (kuntoutukseen, koulutukseen ja työhön ohjaavat palvelut) yhteistyössä ammattilaisten kanssa osallistumalla systemaattiseen palvelujen kehittämiseen.
3. Luodaan itsearviointimalli verkostolle joka tukee nuorten itsenäistymistä ja ehkäisee pudokkuutta.

Espoossa (Latonen 2012) tavoitteisiin on pyritty vastaamaan muun muassa seuraavilla toimenpiteillä:

- kokoamalla nuorten kehittämissyhmä. Kehittämissyhmään osallistuvat nuoret ovat ilman opiskelu- tai työpaikkaa jääneitä, syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Nuoret kehittävät verkkoneuvonnan sekä etsivän nuorisotyön toimintakeskuksen käynnistämiseksi huomioitavia asioita nuorten näkökulmasta. He osallistuvat myös toimijoiden kehittämissyhmisiin asiantuntijoiden roolissa.
- hankkeessa on tehty kirjallinen ehdotus lautakunnille, etsivän nuorisotyön toimintakeskuksen perustamisesta Espooseen. Ajatuksena, että nuorten palvelut saataisiin saman katon alle ja etsivä nuorisotyö saisi olohuonetyyppisen paikan, jonne löytämiään nuoriaan voisi ohjata oikeiden palvelujen piiriin.

Espoon omana tavoitteena on perustaa nuorille matalan kynnyksen ryhmätöimintää, tiivistää nuorten kanssa toimivan verkoston yhteistyötä sekä kehittää yhteiset toiminta- ja perehdytysmallit. ESTER-hankkeen nimissä on jätetty ehdotus 13.9.2012 Espoon etsivän nuorisotyön toimintakeskuksen toteuttamisesta lautakuntien iltakouluille. Ehdotuksessa on tuotu esille, että nykyiset etsivän nuorisotyön resurssit Espoossa eivät riitä vastaamaan tarpeeseen. Hanke ehdottaa, että Espooseen perustetaan moniammatillinen etsivän nuorisotyön toimintakeskus. Ehdotuksen mukaan (Kuva 8) toimintakeskuksessa nuoren tilanne arvioitaisiin ja hänelle tarjottaisiin terveydenhuollon ja sosiaalitoimen palvelut sekä opiskelu- ja työllisyyspalvelut. Lisäksi toimintakeskuksessa tulisi olla matalan kynnyksen päivätoimintaa niille nuorille, jotka eivät kykene osallistumaan muihin olemassa oleviin opiskelu- ja työllisyyspalveluihin. Toimintakeskukseen tullakseen nuori ei tarvitsisi lähetettä. (Louhio & Latonen 2012, 4, 14.)

Kuva 8 Ehdotus etsivän nuorisotyön toimintakeskuksesta (Louhio & Latonen 2012, 15).

Ehdotuksen mukaan nuori ohjautuisi toimintaan itse, ystävän tai vanhemman, viranomaisen tai etsivän nuorisotyön kautta. Keskuksessa työskentelisi sosiaali- ja terveystoimien henkilökunnan lisäksi vastaava ohjaaja, etsivän nuorisotyön ohjaajia sekä kuntouttavan työtoiminnan ja starttivalmennuksen ohjaajat. (Louhio & Latonen 2012, 15.)

ESTER-hankkeen nimissä on perustettu pilottina nuorten toimintaryhmä Kipinä, joka on suunnattu alle 29-vuotiaille koulutuksen tai työelämän ulkopuolella oleville nuorille. Kipinä-ryhmä on aloittanut elokuussa 2012 ja se tarjoaa nuorille mielekästä tekemistä sekä valmennusta opiskelu- ja työelämään. Ryhmä koostuu kerran viikossa neljä tuntia kerralla kolmen kuukauden ajan. 12 nuoren Kipinä-ryhmä on koottu aikuissosiaalityön, jälkihuollon, tuetun asumisen ja etsivän nuorisotyön asiakkaista. Nuorten taustalta löytyy muun muassa päihde- ja mielenterveysongelmia, keskeytyneitä opintoja sekä pitkäaikaisasunnottomuutta ja -työttömyyttä. Yhdelläkään ryhmän nuorista ei ole ammatillista tutkintoa. Hanketyöntekijöiden ajatuksena on tukea nuoria suunnittelemaan ja kehittä-

mään omia palveluitaan, kuten verkkoneuvontaa ja etsivän nuorisotyön toimintakeskusta. Kehittämistyön lisäksi toiminta on sisältänyt muun muassa retkiä luontoon, eri harrastustoimintojen kokeilemistä, kuntotestin ja ravintoterapiaa. Nuoret ovat kutsuttu kertomaan ryhmään osallistumisesta sekä kehittämisideoistaan Espoon eri toimialojen johtoryhmiin. Kansanedustaja Pia Kauma on kutsunut nämä nuoret luokseen eduskuntaan. (Latonen 2012.)

7 STARTTIVALMENNUKSEN MAHDOLLISUUDET OMNIASSA

Työpajatoiminnan lisäksi Omnian nuorten työpajoilla on jo usean vuoden kokemus syrjäytymisen ehkäisystä ja syrjäytyneiden nuorten kanssa tehtävästä työstä. Etsivä nuorisotyö ja työpajojen ohjauspalveluiden asiakaspalautteiden perusteella onnistuneet kokemukset elämänhallinnallisen ryhmän toteuttamisesta työpajanuorille kertovat osaamisesta ja valmiuksista antaa starttivalmennuksen toteuttamiselle hyvät puitteet. Haasteeksi Omniassa muodostuu rahoitus.

7.1 Etsivä nuorisotyö

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan ja itsenäistymistään sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivää nuorisotyötä tehdään ensisijaisesti perustuen nuoren itsensä antamiin tietoihin ja hänen omaan arvioonsa tuen tarpeesta. (Nuorisolaki 72/2006, 7b §.)

Etsivä nuorisotyö Omniassa alkoi vuonna 2008 Ohjus-hankkeen jälkeen nivelvaiheen ohjaus-nimellä. Ohjus-hanke, eli Espoon seudun ohjauskeskushanke, toteutettiin Omniassa vuosina 2005–2008. Pää tavoitteena hankkeessa oli nuorten syrjäytymisen ehkäisy kehittämällä ammatillisen koulutuksen ura- ja rekrytointipalveluita. Tavoite pyrittiin saavuttamaan verkostoitumalla eri nuorten

kanssa toimivien ammattilaisten kanssa sekä tekemällä toimintamalli nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn. Tämän myötä tarjottiin ohjaus- ja tukipalveluita 15–20-vuotiaille nuorille, jotka eivät saaneet peruskoulun jälkeistä opiskelupaikkaa tai olivat keskeyttämässä ammatillista koulutusta. (Lygdman & Österman 2007, 7-8.)

Ohjus-hankkeen jälkeen toimintaa haluttiin vakiinnuttaa ja Omnia palkkasi kaksi nivelvaiheen ohjaajaa kuntarahoituksella. Rahoitus tulee Omnian alueen kunnilta, Espoolta, Kauniaisilta ja Kirkkonummelta. Nimi muuttui nuorisolain uudistuksen myötä nivelvaiheen ohjauksesta etsiväksi nuorisotyöksi ja työnkuva laajeni vastaamaan etsivän nuorisotyön kuvausta syksyllä 2011. Samalla henkilökunnan määrä on kasvanut kahdesta neljään ohjaajaan. (Pajari 2012.)

Etsivän nuorisotyön ohjaajat ovat muodostaneet toimivia yhteistyötapoja nuorten kanssa toimivien tahojen kanssa. Lähimpiä yhteistyökumppaneita ovat TE-toimiston nuorten palvelut ja Espoon työvoiman palvelukeskus, sosiaalitoimi, mielenterveys- ja päihdepalvelut, toiminta-alueen peruskoulut, ammatilliset oppilaitokset ja lukiot, sekä välityömarkkinoiden toimijat kuten Omnian nuorten työpajat, TVK ja Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus. Lisäksi yhteistyötä tehdään pääkaupunkiseudun muiden oppilaitosten ja erityisoppilaitosten, sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Työtä helpottaa verkostoituminen muiden etsivän nuorisotyön ohjaajien kanssa. Pääkaupunkiseudun ohjaajat tapaavat toisiaan muutaman kerran vuodessa ja lisäksi koko Etelä-Suomen etsivän nuorisotyön ohjaajat kokoontuvat kerran vuodessa jakamaan tietoa. Tiivis verkosto sosiaalisessa mediassa antaa vertaistukea. Sen kautta tehdäänkin yhteistyötä lähes päivittäin vaihtamalla tietoa ja saattaen vaihtamalla tuen tarpeessa olevia nuoria, jotka muuttavat paikkakunnalta toiselle. (Pajari 2012.)

Toimiminen Omnian sisällä mahdollistaa yksilöllisten polkujen luomisen nuorille. Usein syrjäytymisen taustalla on keskeytyneitä opintoja ja nuoren voimaantessa ohjaajat pystyvät tarjoamaan joustavia ratkaisuja opiskelun jatkamiseksi. Asiakkaita ohjautuu myös Omnian valmentaville ja valmistaville luokille, joita on tarjolla erikseen myös mielenterveyskuntoutujille ja maahanmuuttajille. Opintojen ollessa vaarassa keskeytyä on mahdollista suorittaa osa niistä käytännölläheisesti nuorten työpajoilla. (Pajari 2012.) Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön

ohjeistuksessa suositellaan etsivän nuorisotyön järjestämistä työpajojen yhteydessä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012).

7.2 Startti parempaan elämään-ryhmä

Omnian nuorten työpajoilla on järjestetty työpajanuorille elämännhallinnallista ryhmävalmennusta vuodesta 2006 lähtien. Startti parempaan elämään -ryhmän sisällöstä löytyy useita yhtymäkohtia myös starttivalmennustoimintaan. Vuonna 2006 työpajoilla järjestettiin ryhmämuotoista työvoimapoliittista koulutusta, jonka tarkoituksena oli lisätä nuorten elämännhallinnallisia taitoja. Tarpeesta huolimatta ryhmää ei silloin voitu jatkaa resurssipulan vuoksi. Henkilöresurssien kasvaessa vuonna 2008 suunnittelu käynnistyi uudelleen Työpajayhdistyksen pyytäessä pajoja mukaan Startti parempaan elämään -hankkeeseen. Työpajojen toimintaterapeutti ja kuraattori muodostivat työparin, joka on ohjannut ryhmää vuosina 2009–2012. Tavoitteena on tarjota tiiviimpää ryhmämuotoista tukea elämässään tai asumisessaan kriisiytyneelle nuorelle. Ryhmäkooksi on vakiintunut 8-10 henkeä, ja se on koottu eri työpajojen nuorista. Kauden aikana ryhmä on kokoontunut 10–15 kertaa kuusi tuntia kerrallaan. Ryhmässä on käsitelty hyvin samanlaisia teemoja, joita olen tässä opinnäytetyössäni kerännyt eri starttivalmennuksien sisällöistä. Ryhmässä on puhuttu muun muassa asumisesta, sosiaalisista taidoista, virastossa asioimisesta, ravinnon ja liikunnan tärkeydestä sekä talouden hallintaan liittyvistä asioista. Käytettyjä menetelmiä ovat olleet esimerkiksi toiminnalliset harjoitteet, tutustumiskäynnit ja motivoiva keskustelu. Kaikki tiedolliset osuudet on pyritty toteuttamaan toiminnallisia menetelmiä käyttäen. Ryhmän vaikuttavuutta on mitattu havainnoimalla sekä täyttämällä oman elämäntilanteen arviointilomake ryhmän alussa ja lopussa. (Omnia 2008, 2-4.) Ryhmään osallistuneet nuoret ovat arvioineet toimintaa seuraavien kriteerien avulla (Kuva 9). Arviointiin osallistui 26 nuorta. (Omnia 2011b.)

Ryhmäkoko	liian pieni	sopiva	liian suuri
	1	25	
Päivän pituus	liian lyhyt	sopiva	pitkä
		25	1
Ryhmän käytössä olleet tilat / laitteet	huonot	riittävät	hyvä
		19	7
Ryhmähenki	huono	ei huono eikä hyvä	hyvä
		11	15
Itse toimin ryhmässä	vetäytyvänä	aktiivisena kuuntelijana	aktiivisena osallistujana
	1	13	12
Omat ryhmätyöskentelytaidot ryhmän kuluessa	huononivat	pysyivät samana	paranivat
		14	12
Ohjaajien toiminta	huonoa	ei huonoa eikä hyvää	hyvää
			26

Kuva 9 Startti parempaan elämään ryhmän palaute (Omnia 2011b)

Palautteesta (Kuva 9) voidaan päätellä, että ryhmä on ollut onnistunut kokemus siihen osallistuneille nuorille. Melkein kaikki ovat kokeneet ottaneensa ryhmään osaa vähintään aktiivisesti kuunnellen ja melkein puolet koki ryhmätyöskentelytaitonsa paranevan. Ohjaajien toimintaa pidettiin yksimielisesti hyvänä.

Palautteessa selvitettiin myös asiasisältöjen hyödyllisyyttä. Erittäin hyödylliseksi nuoret kokivat asumiseen liittyvää ohjaamista, hyödylliseksi tai jonkin verran hyödylliseksi suurin osa koki harrastusmahdollisuuksiin tutustumisen, talouden hallintaan liittyvät tiedot sekä asiantuntijoiden käytön ryhmässä. Vapaamuotoisessa palautteessa nuoret nostivat esille mm. muihin ryhmäläisiin tutustumisen, positiiviset ja kannustavat ohjaajat sekä lisääntyneen tiedon raha- ja asumisasi-oissa. Ohjaajat havaitsivat nuorissa sosiaalisten taitojen kasvua ja omien vahvuuksien löytämisen iloa, nuorten tarvetta käydä elämisen haasteita aikuisen kanssa läpi sekä asioiden jakamisen ja vertaistuen tärkeyden. (Omnia 2011b.)

8 STARTTIVALMENNUKSEN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyöni aihetta ei ole tutkittu paljon ja siitä löytyy hyvin vähän kirjallista materiaalia. Lähdin keräämään tietoa tutustumalla kolmen eri toimijan startti- valmennukseen. Kolmesta tutustumiskohteesta kahdessa tein muistiinpanoja kirjallisesti, joita tarkensin kotona, ja yhdessä kohteessa mukani oli nauhuri. Kohteet olivat Vamos, Sveps ja Mäntsälän kunta. Vamos on Helsingin Dia-

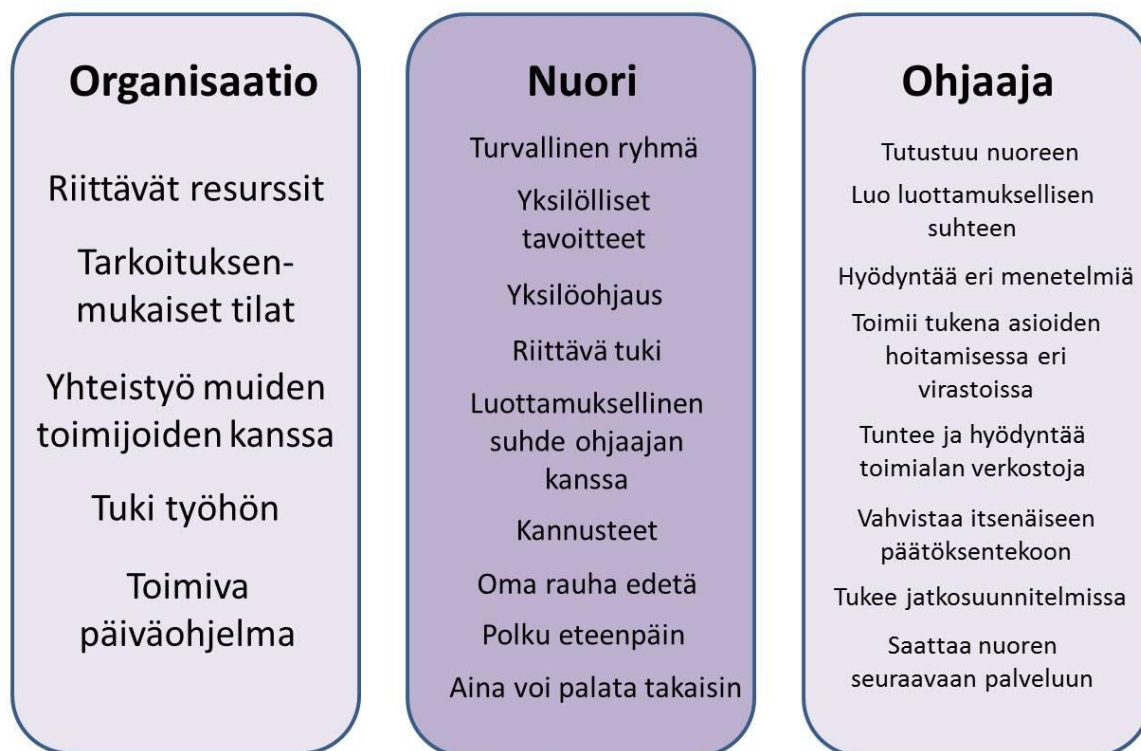
konissalaitoksen ylläpitämä palvelukokonaisuus 16–29-vuotiaille helsinkiläisille. Vamoksen toimintakeskuksessa toimii etsivä nuorisotyö, starttivalmennus ja valmentava koulutus. (Nord 2012.) Helsingin Herttoniemessä sijaitsevassa Vamoksessa haastattelin projektipäällikkö Ulla Nordia. Haastattelun jälkeen Vamos on avannut toisen toimipisteen Pasilaan (Helsingin Diakonissalaitos 2012). Nuorten työpaja Sveps auttaa ruotsinkielisiä nuoria pääkaupunkiseudun neljän kunnan lisäksi Kirkkonummella. Svepsin tarkoituksena on auttaa nuoria koulutukseen ja työelämään liittyvissä kysymyksissä, vähentää ulkopuolisuuden riskiä sekä ehkäistä opiskeluväsymystä. Svepsissä toimii starttivalmennuksen lisäksi etsivä nuorisotyö, nuorten työpaja NonStop ja Jobbcoaching, josta saa apua esimerkiksi töiden ja työharjoittelupaikkojen haussa. (Kemerä 2012.) Svepsissä haastattelin starttivalmennuksen ohjaajaa Jana Kemerää ja haastattelun tein ruotsiksi. Mäntsälässä starttivalmennusta järjestää kunnan nuorisotoimi (Mattila 2012). Haastattelin starttivalmennuksen ohjaajaa, palveluohjaajaa Susanna Mattilaa, joka tekee lisäksi myös etsivää nuorisotyötä. Mäntsälässä tapasin myös valmennuksessa olevia nuoria. Teemahaastattelut olivat vapaamuotoisia keskusteluita, joten kaikissa paikoissa emme ole keskustelleet täsmälleen samoista asioista. Esille nousevat asiat tuovat mielestäni myös arvokasta tietoa toimijasta ja toimintaympäristöstä. Olen huomannut, että haasteet ovat hyvin erilaisia pääkaupunkiseudulla ja Mäntsälässä.

8.1 Hyvä starttivalmennus

Kuvaan 10 olen koonnut asioita, joista hyvä starttivalmennus koostuu. Järjestävän organisaation tulee tarjota starttivalmennukselle minimissään tarkoituksenmukaiset tilat, riittävät resurssit, sekä tukea työhön. Lisäksi taloudelliset edellytykset toimivalle päiväohjelmalle on turvattava. Vamos tarjoaa starttivalmennusohjaajille viikoittaisten yksikön palaverien lisäksi työnohjausta kerran kuukaudessa (Nord 2012). Nuorelle on tarjottava turvallisen ryhmän ja yksilöohjauksen lisäksi yksilölliset tavoitteet, mutta myös oma rauha edetä niiden toteuttamisessa. Haastatteluissa kävi ilmi, että starttivalmennuksen tarkoituksena on tarjota paikka ilman vaatimuksia ja tämä vaatii ohjaajilta rauhallista otetta ja pitkästä pinnaa. On myös tarjottava mahdollisuus palata takaisin, jos jatkosuunni-

telmat eivät onnistukaan. Ohjaajalta vaaditaan alan tuntemusta ja vankkaa kokemusta haastavien nuorten kanssa tehtävästä työstä.

HYVÄ STARTTIVALMENNUS

Kuva 10 Hyvä starttivalmennus.

8.2 Starttivalmennuksen hyödyt

Starttivalmennuksen hyötyjä on vaikea kiistää. Kuvaan 11 olen kerännyt hyödyt kolmelta eri kannalta. Vaikka nuorista ei saisikaan puhua kulueränä yhteiskunnalle, puuttuminen syrjäytymiseen nuorella iällä on yhteiskunnalle kustannustehokasta. Kuten olen aiemmin osoittanut, Espoossa viranomaiset kaipaavat paikkaa, jonne ohjata syrjäytymisvaarassa olevia tai jo syrjäytyneitä nuoria, jotka eivät kykene täyspäiväiseen opiskeluun tai työntekoon. Starttivalmennus tarjoaisi tähän ratkaisun. Lisäksi nuorten kanssa toimivien tahojen yhteistyö olisi luontevaa ja parhaassa tapauksessa tiivistyisi kaikkien tähdätessä samaan päämäärään, nuoren kuntoutumiseen. Kuten kuvassa 11, myös starttivalmennuksessa nuoren hyöty on kaiken keskiössä. Kokemus kuulumisesta johonkin ja

sosiaaliset kontaktit parhaimmassa tapauksessa tukevat voimaantumista ja itsetunnon kasvamista. Hyvän ohjaajan tuella lisääntyvät voimat arkipäiväisten asioiden hoitamiseen, päivärytmi normalisoituu ja yhteiskunnassa elämisen tiedot ja taidot kasvavat. Kun on aika jatkaa eteenpäin, ohjaaja tukee jatkosuunnitelmissa.

STARTTIVALMENNUKSEN HYÖDYT

Yhteiskunta

Nuoresta
aktiivinen
yhteiskunnan
jäsen

Rahalliset
säästöt

Nuori

Päivärytmi

Osallisuus
ryhmään

Sosiaaliset
kontaktit

Voimaantuminen

Itsetunnon
kasvaminen

Jatkosuunnitelma

Tietojen ja taitojen
lisääntyminen

Yksilöllinen tuki

Viranomaiset

Paikka, johon
ohjata

Luonteva
yhteistyö
toiminnan
kautta

Palveluverkoston
laajeneminen

Kuva 11 Starttivalmennuksen hyödyt.

8.3 Starttivalmennuksen yhteistyökumppanit

Espoossa on useita toimijoita, jotka tarjoavat apua nuorille eri elämäntilanteissa. Kuvassa 12 on esitelty starttivalmennuksen yhteistyökumppanit teemoittain.

a) Sosiaali- ja terveystalvet

- Espoon mielenterveys- ja päihdepalvelukeskus (Emppu) tarjoaa hoitoa mielenterveys- ja päihdeongelmiin. Päihdevieroitukseen on tarjolla avointa ja laitosvieroitusta, mielenterveysongelmiin saa apua vastaanotolta ja avoimista ryhmistä. Emppu palvelee yli 18-vuotiaita espoolaisia. (Espoon kaupunki 2012b.)
- Nuorten päihdepoliklinikka Nupoli tarjoaa apua 13–22-vuotiaille espoolaisille mielenterveys- ja päihdeasioissa. Nupoli on matalan kynnyksen paikka, johon ei tarvita lähetettä. Saman katon alla on moniammatillinen tiimi, johon kuuluu ohjaajia, psykologeja, psykiatrinen sairaanhoitaja, terveydenhoitaja, nuorisonohjaaja, terveyskeskusavustaja ja yksikön esimiehenä toimiva erikoislääkäri. (Espoon kaupunki 2012f.)
- Sosiaalitoimessa nuorten kanssa toimii lastensuojelu, 18–21-vuotiaiden kanssa toimiva jälkihuolto, sekä alle 25-vuotiaiden nuorten tiimit aikuis-sosiaalityössä (Espoon kaupunki 2012h).
- Espoon nuorisopsykiatrin poliklinikalle tarvitaan lähete, jonka voi saada esimerkiksi terveyskeskuksesta tai Nupolin lääkäriltä (Espoon kaupunki 2012e).
- Espoon nuorisoasema on A-klinikkasäätiön alainen avohuolto- ja hoito- ja kuntoutuspaikka 13–22-vuotiaille nuorille. Nuorisoasemalta saa apua mm. päihteiden käyttöön, pelaamiseen, ihmissuhteisiin, tai itsenäistymiseen liittyvissä asioissa ja sinne ei tarvita lähetettä. (A-klinikkasäätiö 2012.)

b) Koulutus

- Omniassa toimii ammattiopisto, aikuisopisto ja oppisopimustoimisto (Omnia 2011a).
- Espoon aikuislukiossa oppivelvollisuusiän ylittänyt voi suorittaa peruskoulun loppuun. Lukio-opintojen lisäksi aikuislukiossa voi suorittaa erillisiä kursseja. (Espoon aikuislukio 2012a, 2012b.)

c) Työllisyys

- Espoon työhönvalmennuskeskus (TVK) tarjoaa pajatoimintaa 17–30-vuotiaille espoolaisille. TVK:lle voidaan solmia myös kuntouttavan työtoiminnan sopimus, jolloin työpajatoimintaa on kolmena päivänä viikossa. (Espoon kaupunki 2012i.)

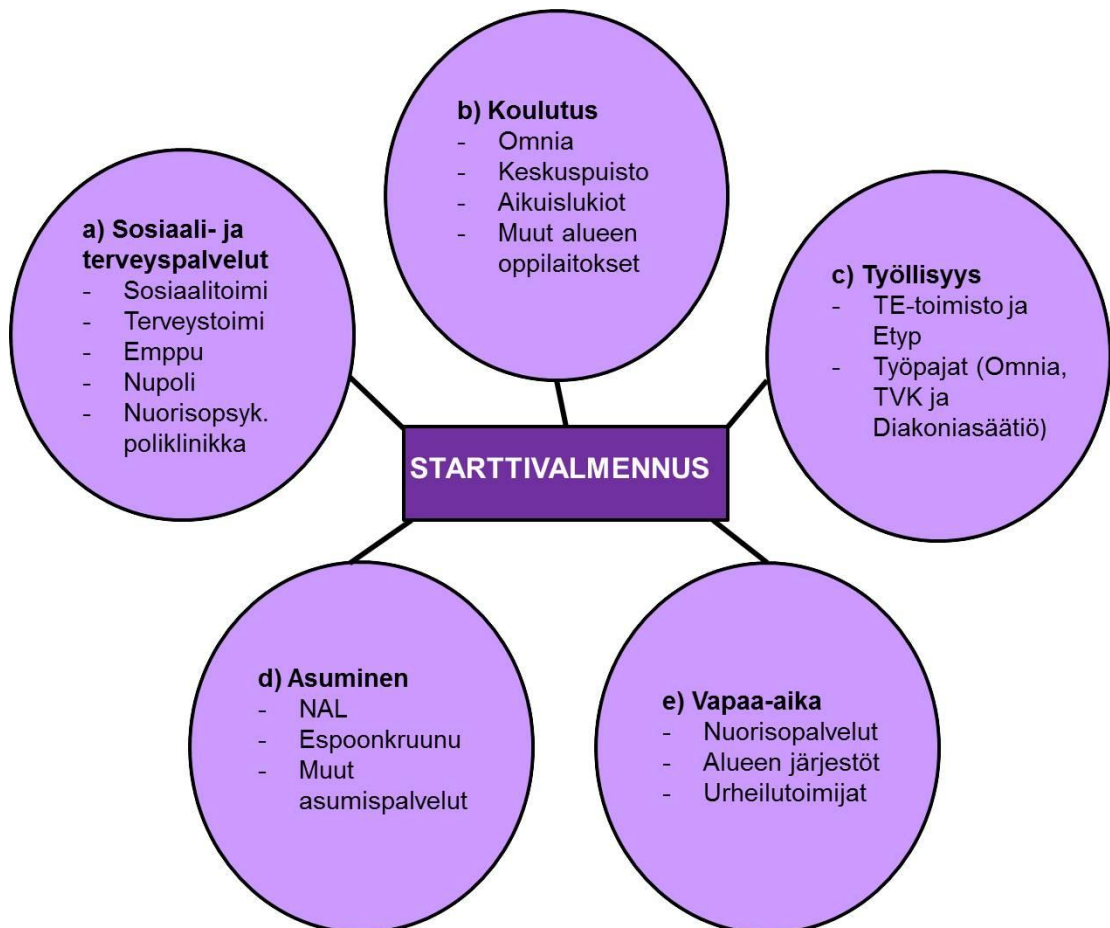
- Espoon TE-toimistossa toimii nuorten palvelut alle 25-vuotiaille (Liehu 2012).
- ETYP:ssa on moniammatillinen tiimi, joka tukee pitkään työttömänä olleita asiakkaita, tai niitä, joilla on työllistymistä vaikeuttavia ongelmia (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a).

d) Asuminen

- Nuorisoasuntoliitto (NAL) tarjoaa asuntoja 18–29-vuotiaille työelämään hakeutuville tai työssäkäyville nuorille, sekä tietoa, neuvontaa ja tukea asumiseen ja itsenäistymiseen (Nuorisoasuntoliitto 2012).
- Espoonkruunu Oy on Espoon kaupungin omistama voittoa tavoittelematon osakeyhtiö (Espoonkruunu Oy 2012).

e) Vapaa-aika

- Espoon kaupungin nuorisopalvelut tarjoaa avoimen nuorisotilatoiminnan lisäksi mm. kohdennettua pienryhmä- ja yksilömuotoista tukea 9-17-vuotiaille nuorille (Espoon kaupunki 2012g).

Kuva 12 Starttivalmennuksen yhteistyökumppanit Espoossa.

Starttivalmennukseen osallistuva nuori tarvitsee useita viranomaispalveluita ja tärkeää on kerätä nuoren ympärille sellainen verkosto palveluita ja läheisiä, ettei nuori pääse enää putoamaan yhteiskunnan palveluista. Helsingin diakonissalaitoksen Vamos-palvelukokonaisuuden starttivalmennukseen tulevat nuoret eivät usein osaa käyttää yhteiskunnan palveluita, joten ohjaajan tehtävänä on auttaa myös siinä. Vamoksen projektipäällikön Ulla Nordin mukaan tulee myös kunnioittaa nuoren toivetta, jos hän ei halua asioida minkään viranomaisen kanssa. (Nord 2012.)

Espoossakaan starttivalmennus ei onnistu vain yhden toimijan voimin, vaan se vaatii suuren joukon yhteistyökumppaneita, joilla on kaikilla sama päämäärä; nuoren kuntoutuminen. Jos Espoon kaupungin kaavailema starttivalmennuksen sisältävä etsivän nuorisotyön toimintakeskus ei toteudu, on entistä tärkeämpää muodostaa tiivis yhteistyö alueen toimijoihin, sillä tässä tapauksessa toimijat eivät ole saman katon alla. Starttivalmennuksen asiakkaat tarvitsevat joustavia sosiaali- ja terveysterveystoimia, eikä ole tarkoituksenmukaista juoksuttaa nuoria

luukulta toiselle. Keskeisinä yhteistyökumppaneina näkisin terveydenhuollon, sosiaalitoimen ja työvoimapalvelut, joiden kanssa tehtävään yhteistyöhön on syytä panostaa. Ohjaajien tulee varata työaikaan siihen, että käyvät nuoren kanssa asioimassa eri virastoissa. Hyvän yhteistyön muodostamisessa kannattaa hyödyntää Omnian etsivän nuorisotyön ja nuorten työpajojen ohjauspalveluiden jo olemassa olevia, toimivia kontakteja eri toimijoihin.

8.4 Starttivalmennuksen ja muiden toimijoiden käytännön yhteistyö

Seuraavassa taulukossa (Taulukko 1) on kuvattu, mitä eri toimijat tekevät ja missä asioissa yhteistyötä starttivalmennuksen kanssa voisi toteuttaa. Taulukosta käy selville, että Espoossa on jonkin verran päällekkäisiä toimintoja (kuten Empussa ja Nupolissa). Osa palveluista koskee vain osaa starttivalmennuksen ikäryhmästä. Esimerkiksi Espoon kaupungin nuorisopalvelut palvelevat vain alle 18-vuotiaita ja Nuorisoasuntoliitolta (NAL) voi saada asunnon vasta 18 vuotta täyttänyt nuori. Taulukossa 2 on kuvattu eri tilanteet ja niissä ohjausta tarjoavat toimijat.

Taulukko 1 Starttivalmennuksen ja muiden toimijoiden yhteistyö.

Toimija	Toiminnot	Yhteistyö
Sosiaalitoimi	toimeentulo, ohjaus: työllisyys, asuminen, mielenterveys, päihteet	työparit esim. kotikäynnille, lähettäminen starttivalmennukseen, taloudellinen tuki starttivalmennuksen ajalta, jatko-suunnitelmat, konsultaatio
Terveystoimi	terveys, mielenterveys	terveyteen liittyvät asiat, lähetteet
Empu yli 18v.	päihdehoito, vierotus, mielenterveys, ryhmät, avo- ja laitoshoito	matalan kynnyksen palvelut, saattaen vaihtaminen, apu starttivalmennuksen aikana, konsultointi, lähettäminen starttivalmennukseen
Nupoli 13-22v.	päihteet, mielenterveys, riippuvuudet, seksuaaliterveys, vapaa-aika	matalan kynnyksen palvelut, saattaen vaihtaminen, apu starttivalmennuksen aikana, lähettäminen starttivalmennukseen
Nuorisosaama 13-22v.	päihteet, mielenterveys, pelaaminen, riippuvuudet, ihmissuhteet, itsenäistyminen	matalan kynnyksen palvelut, saattaen vaihtaminen, apu starttivalmennuksen aikana, lähettäminen starttivalmennukseen
Nuorisopsyk. polik. alle 18v.	mielenterveys	mielenterveys, vain läheteellä
TE-toimisto	työllisyys, työharjoittelu, työ- ja koulutuskokeilut, koulutus	jatko-suunnitelmat, koulutukset
ETYP	kaikki em. sekä sosiaali- ja terveyspalvelut	lähettäminen starttivalmennukseen, moniammatillinen tuki työllisyyteen ja koulutukseen liittyen
Omnia työpajat 17-24v.	työharjoittelu, kuntouttava työtoiminta, ohjaus: asuminen, mielenterveys, päihteet, talous	pajajakso starttivalmennuksen aikana, jatkopolku pajalle, lähettäminen starttivalmennukseen
TVK 17-30v.	työharjoittelu, kuntouttava työtoiminta, ohjaus: asuminen, mielenterveys, päihteet, talous	jatkopolku esim. kuntouttavaan työtoimintaan, lähettäminen starttivalmennukseen
Diakon. työpajat 17-60v.	kuten Omnia ja TVK, lisäksi mielenterveyskuntoutus	jatkopolku esim. kuntouttavaan työtoimintaan, lähettäminen starttivalmennukseen
NAL 18-29v.	asuminen, vertaisryhmät	asuminen, vrt. Vamoksen ja NAL:n malli
Espoonkruunu	asuminen	asuminen, apu vuokraveloissa ym.
Omnia	2. asteen koulutus (nuoret ja aikuiset), oppisopimus, valmentava ja valmistava koulutus	koulutuskokeilu, vertaisoppiminen
Espoon aikuislukio	peruskoulu- ja lukio-opinnot	peruskoulun suorittaminen, lukion kurssit
Keskuspuisto	2. asteen koulutus, erityisryhmät, valmentava ja valmistava koulutus	koulutuskokeilu, vertaisoppiminen
Nuorisopalvelut alle 18v.	vapaa-aika, pienryhmät	vapaa-ajan toiminnot, kohdennettu nuorisotyö

Taulukko 2 Espoon palvelukartoitus.

	Työllisyys	Työharj.	Kuntoutus	Toimeentulo	Peruskoulu	Koulutus	Asuminen	Päihteet	Mielenterv.	Terveys
Sosiaali-toimi	x			x			x	x	x	
Terveys-toimi										x
Emppu yli 18v.								x	x	
Nupoli 13-22v.								x	x	x
Nuoriso-asema 13-22v.								x	x	
N. psyk.poli 13-18v.									x	
NAL 18-29v.							x			
Espoonkruunu							x			
TE-toimisto, yli 17v.	x	x		x		x				
ETYP, yli 17v.	x	x	x	x		x				x
Omnia työpajat, 17-24v.	x	x	x			x				
TVK 17-30v.	x	x	x							
Diak. Työpajat		x	x							
Omnia						x				
Aikuislukio					x	x				

Olen työssäni huomannut, että usein niillä, jotka voisin kuvitella starttivalmennusryhmään sopiviksi, on peruskoulu kesken. Vamoksessa on huomattu sama asia ja Vamos tarjoaakin starttivalmennuksen yhteydessä mahdollisuuden suorittaa peruskoulun loppuun. Tämä onnistuu heillä helposti siksi, että Helsingin Diakonissalaitoksella on perusopetuslupa. Espoossa yli 17-vuotiaille perusopetusta järjestää Espoon aikuislukio. Uskon, että ryhmää perustettaessa olisi syytä tehdä tiivistä yhteistyötä aikuislukion kanssa, jotta mahdollisimman jouhevasti voitaisiin saada ryhmäläiset sinne suorittamaan peruskoulunsa loppuun. Omnia ja Espoon aikuislukio tekevät jo yhteistyötä tarjoamalla Omnian opiskelijoille mahdollisuutta suorittaa ns. kaksoistutkintoa, jossa ammattikoulun ohella suoritetaan lukio-opintoja tavoitteena ylioppilastutkinto. Näiden oppituntien takia opiskelijoiden ei tarvitse matkustaa aikuislukion tiloihin Tapiolaan, vaan lukio-

opettajat pitävät tunnit Omnian tiloissa. Myös starttivalmennuksen osalta kannattaisi neuvotella mahdollisuudesta, että opettaja voisi tulla valmennuksen tiloihin, koska ne ovat starttivalmennukseen osallistuville nuorille tutut ja turvalliset. Heidän kohdallaan mahdollisimman vähät siirtymiset vähentävät riskiä keskeyttää opinnot. Omnian ammattistartilla opiskelijat voivat korottaa peruskoulun numeroita kahdessa aineessa, joten yhteistyötä ammattistartin kanssa kannattaa selvittää niiden nuorten kohdalla, jotka tarvitsevat valmistavaa koulutusta ennen tutkintoon johtavaan koulutukseen hakeutumista.

Muutenkin yhteistyötä Omnian ammattiopiston kanssa kannattaisi tiivistää. Jos starttivalmennuksen nuorella on peruskoulu suoritettuna, mutta ei ammatillista peruskoulutusta, nuori voisi hyötyä koulutuskokeilusta ammattiopistossa häntä kiinnostavalla alalla. Nuoren jaksamisen mukaan koulutuskokeilu voisi olla yhdestä päivästä pariin viikkoon. Syksyllä 2012 Omniassa aloitti avoin ammattiopisto, joka mahdollistaa opintojen suorittamista joustavasti. Avoin ammattiopisto on kaikille avointa ja yhteistä. Avoimessa ammattiopistossa voi opiskella muun muassa vapaasti valittavia tutkinnon osia sekä ammatitaitoa täydentäviä tutkinnon osia toiminnallisesti ja työelämälähtöisesti. (Aaltola 2012.) Näin matalle kynnyställe siirtyä tulevaisuudessa opintojen pariin ja tuodaan ammattiopistoa starttivalmennuksen asiakkaille tutuksi.

8.5 Starttivalmennus käytännössä

Vierailuideni ja tekemieni haastatteluiden perusteella olen tuonut yhteen asioita, joista eri toimijoiden starttivalmennus koostuu. Toiminnan rakenne tuntuu olevan kaikissa paikoissa samanlainen, joka johtuu osittain myös siitä, että Sveysin toiminta on mallinnettu Vamoksen toiminnasta. Hyväksi havaittu päivän pituus on neljä tuntia, jolloin ohjaajille jää aikaa yksilökeskusteluille ja valmisteluille aamupäivällä ja iltapäivällä. Ohjaajamäärästä riippuen toimintaa on kahdesta päivästä neljään päivään viikossa. Svepsissä Kemerä (2012) toi esille, että toiminnan kannalta olisi hyvä, että hänellä olisi työpari. Myös Espoossa starttivalmennuksessa tulisi olla kaksi ohjaajaa. Yhden ohjaajan varassa olevan starttivalmennuksen koen haavoittuvaksi ja raskaaksi. Tilat tulee olla hyvien kulkuyh-

teyksien päässä ja tarkoituksenmukaiset. Minimissään starttivalmennukselle tulee varata monitoimitila, keittiö ja huone yksilökeskusteluita varten. Nord (2012) korosti, että nuoret tulee ottaa alusta alkaen suunnitteluun mukaan, jotta sisustuksesta tulee heidän näköisensä. Taulukkoon 3 olen kerännyt keskeisiä asioita, joita eri toimijoiden haastatteluissa on noussut esille.

Taulukko 3 Eri toimijoiden vertailu.

	Vamos	Sveps	Mäntsälä
Toimitilat	Keittiö, monitoimitila, huoneet, jotta ryhmä voi jakautua, huone yksilökeskusteluille, tärkeää nuorten vaikuttaminen sisustukseen ja hyvät kulkuyhteydet	Keittiö, monitoimitila, huone yksilökeskusteluille, tärkeää hyvät kulkuyhteydet	Keittiö, toimintatila, työpajatila
Toiminta-ajat	4pv/vko, ma-to klo 10-14	3pv/vko, ke-pe klo 10-14	2 pv/vko, ma, ke klo 10-14
Resurssit	2 ohjaajaa, ulkopuolisia ohjaajia	1 ohjaaja	2 ohjaajaa
Nuorten max. määrä	20 nuorta	8 nuorta	8-10 nuorta
Ikäryhmä	16-29-vuotiaat	16-29-vuotiaat	
Toiminnan sisältö	Päivän pysyvät rakenteet ja erilaiset teemat	Päivän pysyvät rakenteet ja erilaiset teemat	Päivän pysyvät rakenteet ja erilaiset teemat
Päivän rakenne	Aamupäivä aamupalan valmistus, eri teemat, iltapäivä kurssitarjotin, lisäksi retki kerran viikossa	Aamupäivä aamupalan valmistus, päivän lehdet, iltapäivä eri teemoja, retkiä	Aamupäivä päivän lehdet, kaupassa käynti, lounaan tekeminen, iltapäivällä työpajalla, lisäksi retkiä
Haasteet	Paniikkihäiriöt, ahdistuneisuus, pitkä toimettomuus	Nuorten erilaiset elämäntilanteet, suuri ikähaitari, ryhmäyttäminen, kun ryhmä elää jatkuvasti	Kunnan päättäjien vähäinen tieto starttivalmennuksen sisällöstä ja tarpeellisuudesta, jatkon epävarmuus
Kannustimet	Bussikortti, joillekin tehty työharjoittelusopimus (jotka käyvät 4pv/vko)	9€ kannusteraha, bussikortti (helsinkiäisille), aamupala	9€ kannusteraha, ilmainen lounas ja retket
Ohjaavat tahot	Etsivä nuorisotyö	Etsivä nuorisotyö, sosiaalitoimi, nuorten päihdekliniikka, nuorten työpaja NonStop	
Aloitus	Alkukartoitus (elämäntilanne, nuoren odotukset, henkilökohtaiset tavoitteet)	Alkukartoitus, sovitaan kuinka usein nuori käy, tavoitteet (esim. päivärytmi)	Aktivointisuunnitelmaan osallistuminen sosiaalityöntekijän kanssa
Sijoittuminen	v. 2011 93% sijoittui opiskeluun, työhön tai työharjoitteluun	Työpajalle, opiskeluun	Työharjoitteluun, oppisopimuskoulutukseen

Taulukosta 3 käy ilmi, että kaikissa kolmessa paikassa toiminta on monessa suhteessa hyvin samanlaista. Kuitenkin eroavaisuuksiakin löytyy. Esimerkiksi

käytännöt kannusteissa ovat erilaiset. Vamoksessa nuoret eivät saa sosiaali-toimesta yhdeksän euron aktivointirahaa läsnäolopäiviltä, mutta neljä päivää viikossa käyville on mahdollista solmia työharjoittelusopimus, jolloin nuoret saavat työmarkkinatukea. Svepsissä eri kunnan alueilla asuvat nuoret ovat epätasa-arvoisessa asemassa, sillä helsinkiläiset saavat bussikortin, mutta esimerkiksi espoolaiset eivät saa. Bussikortin puuttuminen saattaa muodostua esteeksi starttivalmennuksen aloittamiselle. Lähtisin neuvotteluissa sosiaalitoimen kanssa siitä, että nuorelle turvataan helppo kulkeminen starttivalmennukseen. Haasteeksi kaikissa paikoissa koettiin nuorten erilaiset elämäntilanteet ja suuri ikähaarukka. Vamoksen Nord mainitsi, että ryhmää muodostaessa tulee ottaa huomioon myös se, ettei esimerkiksi mielenterveysongelmaisia ole liikaa, sillä ryhmästä tulee epätasapainoinen.

Olen kerännyt haastatteluissa esiin nousseita teemoja, joiden ympärille starttivalmennuksen ohjelma rakentuu.

- omat tavoitteet ja tulevaisuuden suunnittelu
- jatkopolut koulutukseen tai työelämään
- päivärytmi ja ajankäyttö
- asuminen, talouden hallinta, velkaneuvonta
- kodinhoito ja ruuanlaitto
- fyysinen ja psyykinen hyvinvointi (mm. unirytmii, uniongelmat, ruokavalio, hyvinvointi, harrastukset)
- päihteet
- itsetuntemus ja minäkuva
- yhteisöllisyys ja ihmissuhteet
- asiointi virastoissa (kuten Kela, TE-toimisto, sosiaalivirasto)
- suhteet perheeseen ja läheisiin
- kulttuuri ja musiikki
- eri maiden kulttuurit
- sosiaaliset taidot
- yhteishaku ja kesätyö

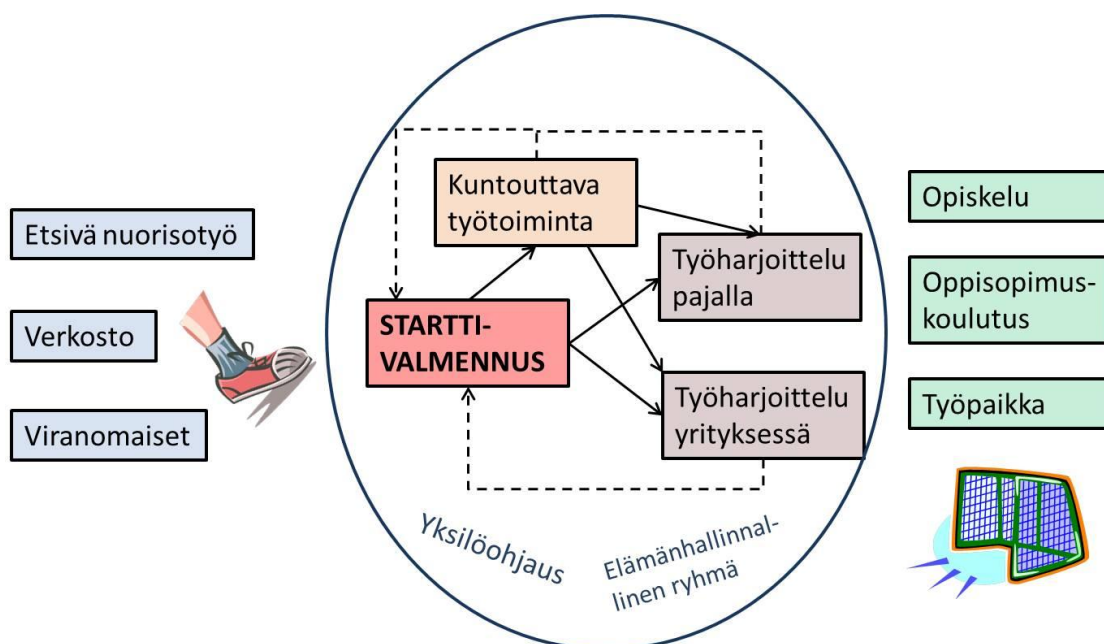
Päiväohjelman rakenne muodostuu kaikissa kolmessa paikassa aamupäivästä ja iltapäivästä. Aamupäivät keskittyvät aamupalan tai lounaan valmistamiseen.

Lisäksi Vamoksessa on hyvin strukturoitu aamupiiri, jossa käytetään apuna muun muassa tunnekortteja ja käydään päivän ohjelmaa läpi. Svepsissä taas luetaan päivän lehdet ja keskustellaan ajankohtaisista asioista. Iltapäivät kuluvat Mäntsälän starttivalmennuksessa työpajalla, jossa on erillinen työpajaohjaaja ohjaamassa toimintaa. Vamoksessa iltapäivisin ryhmä jakaantuu pienempiin ryhmiin johtuen nuorten ikäerosta, erilaisista elämäntilanteista ja tarpeista. Vamoksessa on käytössä kurssitarjotin, ja kursseja pitävät myös ulkopuoliset kouluttajat. Kaikissa kolmessa paikassa retket olivat olennainen osa ohjelmaa. Ryhmät ovat tutustuneet eri harrastuksiin, kuten käyneet minigolfaamassa ja keilaamassa, sekä eri oppilaitoksiin, työpaikkoihin ja virastoihin.

8.6 Starttivalmennuksen jälkeen

Starttivalmennuksessa korostetaan yksilöllisyyttä ja yksilöllistä polkua ja tämän suunnitteluun onkin syytä varata riittävästi aikaa. Kun nuori on sitoutunut starttivalmennustoimintaan ja saanut sieltä riittävät eväät elämässä eteenpäin, on aika jatkaa matkaa. Starttivalmennuksessa on alusta alkaen tärkeää ottaa huomioon yksilöllisen valmennuspolun luominen jokaisen nuoren kohdalla. Kuva 13 on ehdotukseni siitä, kuinka nuori voisi kulkea Espoon palveluiden piirissä. Starttivalmennukseen lähettävänä tahona toimisi etsivä nuorisotyö, verkosto tai viranomaiset. Starttivalmennuksen järjestäjän kannattaa selvittää, voiko nuori olla starttivalmennuksessa ainakin osan aikaa kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella. Katkoviivaiset nuolet kuvassa kuvaavat nuoren mahdollisuutta aina palata starttivalmennukseen takaisin.

Omnian nuorten työpajoja kannattaa hyödyntää myös starttivalmennuksen aikana. Luvussa 8.4 olen ehdottanut koulutuskokeilua tai vertaisoppimista Omnian ammattiopistossa starttivalmennuksessa olevalle. Yhtälailla nuorten työpajoilla voisi ajatella kokeilujaksoa tai -päiviä starttivalmennuksen aikana. Jos nuoren kiinnostus starttivalmennuksen jälkeen suuntautuu enemmän työelämää kuin opiskelua kohtaan, kokeilujakso työpajoilla voisi olla ammattiopistoa parempi vaihtoehto. Jos nuori siirtyy työharjoittelun jälkeen Omnian nuorten työpajoille työharjoitteluun, myös sen aikana on mahdollisuus yksilö- ja ryhmämuotoiseen tukeen.

Kuva 13 Nuoren polku.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kuten olen opinnäytetyössäni tuonut esille, useampi eri toimija on havainnut starttivalmennuksen tarpeen Espoossa ja se on todellinen. Sillä ei ole merkitystä, kuka toimintaa alkaa toteuttaa, kunhan se saadaan käynnistettyä ja tehdään laadukkaasti yhteistyössä ja nuoria kuunnellen.

Starttivalmennusta voidaan toteuttaa joko pienellä tai isommalla budjetilla. Mäntsälässä toimintaa pyöritetään kahden ohjaajan ja yhden työpajaohjaajan voimin, kun taas Vamoksessa starttivalmennukseen osallistuu paljon eri alan asiantuntijoita. Toiminta on eri tyyppistä resursseista riippuen, ja eri organisaatioilla on erilaiset tarpeet. Laadukkaan toiminnan turvaamiseksi tarvitaan riittävän budjetin lisäksi riittävä tahtotila järjestävän organisaation ja poliittisten päättäjien osalta. Espoosta löytyy paljon hyviä ja toimivia palveluita nuorille ja niiden ja starttivalmennuksen toimiva ja vastavuoroinen yhteistyö tuottaa parhaan tuloksen. Ohjaajamääräksi suosittelen kahta ohjaajaa toiminnan laadun ja ohjaajien jaksamisen vuoksi. Lisäksi toimintaa suunniteltaessa on syytä selvittää, miten yhteistyökumppaneiden osaamista voidaan parhaiten käyttää hyödyksi. Löytisikö esimerkiksi Nupolista ohjaajaa, joka voisi tulla jakamaan tietoa startti-

valmennuksen nuorille seksuaaliterveydestä? Tai Nuorisoasuntoliitosta työntekijää, jonka osaamista voisi hyödyntää miettiessä nuorten asumista. Sosiaalitoimen kanssa saumaton yhteistyö tarkoittaa sitä, että nuorelle mahdollisesta taloudellinen tuki starttivalmennuksen ajalta. Suositteisin toimeentulotuen lisäksi vähintään bussikorttia ja yhdeksän euron kannustetta läsnäolopäiviltä.

Jatkotutkimuksen aiheita starttivalmennuksen ympäriltä löytyy runsaasti. Omasa opinnäytetyössäni on pieni otanta eri toimijoiden toteuttamasta starttivalmennuksesta. Olisi mielenkiintoista nähdä valtakunnallisesti tehtyä vertailua. Näin saataisiin eri puolella Suomea hyväksi todetut käytännöt yksiin kansiin ja niin vasta käynnistyvän ja olemassa olevankin toiminnan suunnittelua. Espoon osalta voitaisiin raportoida suunnittelu- ja toteutusprosessi sekä tehdä jälkiseuranta esimerkiksi vuoden ja kolmen vuoden jälkeen toiminnan käynnistyttyä.

Elämä ei aina mene niin kuin suunnittelee. Nuoret ansaitsevat toisen, kolmannen ja vielä kymmenennenkin mahdollisuuden, vaikka aikaisemmat yritykset olisivat epäonnistuneet. Starttivalmennus on yksi keino auttaa, sekä tuoda nuoret ja nuorten kanssa työskentelevät viranomaiset yhteen. Mielestäni se on kokeilemisen arvoinen, myös Espoossa.

LÄHTEET

Aaltola, Maija 2012. AMO TIEDOTE Avoin ammattiopisto. Email etsivanuoriso-tyo@omnia.fi 1.10.2012.

Aapola, Sinikka 2005. Aikuistumisen oikopolkuja? Koulutusreitit ja aikuistumisen ulottuvuudet nuorten elämässä. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) Polkuja ja poikkeamia – Aikuisuutta etsimässä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 56. 254–283.

A-klinikkasäätiö 2012. Espoon nuorisoasema. Viitattu 5.10.2012.
<http://toimipaikka.a-klinikka.fi/espoonnuorisoasema/>

Bhose, Cilla 2012. EVA: Suomessa on yli 50 000 syrjäytynyttä nuorta. Kauppalehti 1.2.2012. Viitattu 1.11.2012.
<http://www.kauppalehti.fi/5/i/talous/uutiset/etusivu/uutinen.jsp?oid=201202115819&ext=rss>

Espoon aikuislukio 2012a. Espoon aikuislukio. Viitattu 5.10.2012.
<http://www.espooaikuislukio.fi/?cmscid=4&oid=4>

Espoon aikuislukio 2012b. Perusopetus. Viitattu 5.10.2012.
<http://www.espooaikuislukio.fi/?cmscid=294&oid=18>

Espoon kaupunki 2012a. Eetvartti. I neljännes 2012. Espoon toimintaympäristökatsaus. 23.5.2012. Viitattu 12.10.2012.
<http://www.espoo.fi/download/noname/%7BB5CD2B53-F823-4D11-B3BA-6DB4ACB2BB7B%7D/23120>

Espoon kaupunki 2012b. EMPPU. Viitattu 5.10.2012. http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ja_terveyspalvelut/Terveyspalvelut/Mielenterveys_ja_paihdehoito/Masennus_ja_ahdistuneisuus/EMPPU

Espoon kaupunki 2012c. Espoon kaupungin ja työ- ja elinkeinotoimiston työllisyydenhoidon ohjelma 2010-2013. Toimenpiteet 2012. Espoon kaupunki/Espoon työ- ja elinkeinotoimisto. Viitattu 12.11.2012.
<http://espoo04.hosting.documenta.fi/kokous/2012231165-6-1.PDF>

Espoon kaupunki 2012d. Fuego-ryhmä. Tiedote yhteistyökumppaneille
22.8.2012.

Espoon kaupunki 2012e. Mielenterveys- ja päihdehoito. Viitattu 5.10.2012.

<http://www.espoo.fi/fi->

[FI/Sosiaali ja terveyspalvelut/Terveyspalvelut/Mielenterveys ja paihdehoito](http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Terveyspalvelut/Mielenterveys_ ja_ paihdehoito)

Espoon kaupunki 2012f. Nuorisopoliklinikka NUPOLI. Viitattu 5.10.2012.

<http://www.espoo.fi/fi->

[FI/Sosiaali ja terveyspalvelut/Terveyspalvelut/Koululaiset ja opiskelijat/Nuorisopoliklinikka](http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Terveyspalvelut/Koululaiset_ ja_ opiskelijat/Nuorisopoliklinikka)

Espoon kaupunki 2012g. Nuorten vanhemmille ja vapaaehtoisille. Viitattu

5.10.2012. <http://www.espoo.fi/fi->

[FI/Kulttuuri ja liikunta/Nuoriso/Nuorten vanhemmille ja vapaaehtoisille](http://www.espoo.fi/fi-FI/Kulttuuri_ ja_ liikunta/Nuoriso/Nuorten_ vanhemmille_ ja_ vapaaehtoisille)

Espoon kaupunki 2012h. Perhe- ja sosiaalipalvelut. Viitattu 5.10.2012.

[http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali ja terveyspalvelut/Perhe ja sosiaalipalvelut](http://www.espoo.fi/fi-FI/Sosiaali_ ja_ terveyspalvelut/Perhe_ ja_ sosiaalipalvelut)

Espoon kaupunki 2012i. Työhönvalmennuskeskus. Viitattu 5.10.2012.

<http://www.espoo.fi/fi->

[FI/Tyo ja yrittaminen/Tyollistamispalvelut tyonhakilalle/Tyohonvalmennuskeskus](http://www.espoo.fi/fi-FI/Tyo_ ja_ yrittaminen/Tyollistamispalvelut_ tyonhakilalle/Tyohonvalmennuskeskus)

Espoonkruunu Oy 2012. Espoonkruunu Oy - Yritys. Viitattu 5.10.2012.

<http://www.espoonkruunu.fi/espoonkruunu>

ESTER 2012a. Esittely. Viitattu 1.10.2012.

<http://www.ester.fi/web/page.aspx?refid=6>

ESTER 2012b. Nuorten pudokkuuden vähentäminen. Viitattu 1.10.2012.

<http://www.ester.fi/getfile.ashx?cid=277991&cc=3&refid=4>

Hassinen, Markku 2004. Starttipaja Aapinen. Työpajatoiminnan, yksilövalmennuksen ja palveluohjauksen kehityskulku sekä nykytila Suomessa. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry. Balanssi Akatemia –julkaisusarjan kolmas julkaisu.

Helne, Tuula 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Stakes. Tutkimuksia 123.

Helsingin Diakonissalaitos 2012. Starttivalmennus. Vamos. Viitattu 1.11.2012.

<http://vamosnuoret.fi/starttityopaja>

Järvelä, Sampo 2008. Onnistuneen starttipajan ainekset – mitkä olivat tulokset? Teoksessa Sampo Järvelä (toim.) Starttivalmennus – Taiteen tekemisen keinoin kohti elämää. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry/ Silta-Valmennusyhdistys ry. 94-99.

Järvelä, Sampo & Joutsu, Else 2008. Starttivalmennuksen pedagogiikkaa. Teoksessa Sampo Järvelä (toim.) Starttivalmennus – Taiteen tekemisen keinoin kohti elämää. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry/ Silta-Valmennusyhdistys ry. 44-53.

Järvelä, Sampo & Joutsu, Else & Koskela, Virpi & Natri, Tommi 2008. Starttivalmennus. Taiteen tekemisen keinoin kohti elämää. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry/ Silta-Valmennusyhdistys ry.

Kemeri, Jana 2012. Sosiaalivalmentaja Jana Kemerin haastattelu 21.2.2012. Helsinki: Sveps.

Koskela, Virpi 2008. Miten nuoret tunsivat hyötyneensä Starttipajasta? Teoksessa Sampo Järvelä (toim.) Starttivalmennus – Taiteen tekemisen keinoin kohti elämää. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry/ Silta-Valmennusyhdistys ry. 12–29.

Koskinen, Karoliina & Hautaluoma, Marja 2009. Valmennuksessa erilainen oppija. Välineitä työ- ja yksilövalmennukseen. Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

Kuure, Tapio 2001. Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 16.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. 2.3.2001/189. Viitattu 27.7.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>

Latonen, Minna 2012. Projektisuunnittelija Minna Latosen haastattelu 2.10.2012. Espoo: Samaria.

Liehu, Silja 2012. Nuorten yksikön päällikkö Silja Liehun haastattelu 20.8.2012. Espoo: Työ- ja elinkeinotoimisto.

Liiten, Marjukka 2012. Raportti: Kymmeniä tuhansia nuoria opintojen ja työelämän ulkopuolella. Helsingin Sanomat 1.2.2012. Viitattu 1.11.2012.

<http://www.hs.fi/kotimaa/Raportti+Kymmeni%C3%A4tuhansia+nuoria+opintojen+ja+ty%C3%B6el%C3%A4m%C3%A4n+ulkopuolella+/a1305554656703>

Linnakangas, Ritva & Suikkanen, Asko 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7.

Louhio, Katja & Latonen, Minna 2012. Ehdotus Espoon Vamoksen toteuttamiseksi. ESTER-hanke ja Espoon sosiaali- ja terveystoimi.

Lygdman, Marja-Riitta & Österman, Jaanamari 2007. Ohjus-projekti. Espoon seudun ohjauskeskushanke 2005-2007. Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia. Omnian julkaisuja C5. Raportit.

Lämsä, Anna-Liisa 2009. Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun yliopisto. Väitöskirja.

Mattila, Susanna 2012. Palveluohjaaja Susanna Mattilan haastattelu 7.5.2012. Mäntsälä: Nuorisotila Hupila.

Melaanvuori, Noora 2012. Sivistynyt mies. Espoon seurakuntasanomat 9.8.2012, 16.

Myrskylä, Pekka 2011. Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA Analyysi No 19, 1.2.2012. Elinkeinoelämän valtuuskunta. Viitattu 12.11.2012.

<http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Nord, Ulla 2012. Projektipäällikkö Ulla Nordin haastattelu 16.4.2012. Helsinki: Vamos.

Nuorisotasuntoliitto 2012. Tietoa asunnon hakijoille. Viitattu 5.10.2012.

<https://www.nal.fi/fi/asunnon+hakijoille/>

Nuorisolaki. 27.1.2006/72 muutoksineen. Viitattu 27.7.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>

Nuorisotakuu 2012. Mikä nuorisotakuu? Viitattu 12.10.2012.

<http://www.nuorisotakuu.fi/index.phtml?s=5043>

Nyysölä, Kari & Pajala, Sasu 1999. Nuorten työura. Koulutuksesta työelämään siirtyminen ja huono-osaisuus. Helsinki: Gaudeamus.

Omnia 2008. Startti parempaan elämään –hankesuunnitelma. Espoon seudun koulutuskuntayhtymä Omnia.

Omnia 2011a. Omnian nuorten työpajojen laatukäsikirja. Luonnos.

Omnia 2011b. Startti parempaan elämään. Omnian nuorten työpajoilla toteutuneet ryhmät 2009-2011. Omnia nuorten työpajat. Powerpoint-esitys.

Omnia 2012. Omnian nuorten työpajat. Powerpoint-esitys.

Omnia 2012. Omnian nuorten työpajat lokakuu 2012. Powerpoint-esitys.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Avustukset etsivään nuorisotyöhön. Viitattu 27.10.2012.

http://www.minedu.fi/OPM/Nuoriso/nuorisotyön_avustukset/tyopajatoimintaan_liittyvän_etsivan_tyon_ammattilaisten_palkkaus

Opetusministeriö 2006. Nuorten työpajatoiminnan yleiset perusteet ja suositukset. Opetusministeriön päätös. Viitattu 15.9.2012.

http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisotyön_kohteet_ja_rahoitus/tyopajat/Liitteet/OPM_paatos_25102006.pdf

Pajari, Kyösti 2012. Työpajapäällikkö Kyösti Pajarin haastattelu 15.10.2012. Espoo: Omnia.

Savikko, Teuvo & Haapalehto, Teemu & Louhio, Katja 2012. ”Hukassa – ketkä ovat syrjäytyneet nuoret” – Näkemyksiä syrjäytyneiden nuorten ja maahanmuuttajien tilanteeseen Espoossa, PKS:illä ja koko maassa. Espoon kaupunki. Powerpoint-esitys 7.9.2012.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2011a. Alle 25-vuotiaat ja työmarkkinatuki. Viitattu 13.9.2012.

http://www.mol.fi/mol/fi/00_tyonhakijat/07_tyottomuus/01_tyottomuysturva/01_edellytykset/03_tmtuki_alle_25-v/index.jsp

Työ- ja elinkeinoministeriö 2011b. Työttömät työnhakijat iän mukaan. Työnvälitystilasto. Viitattu 13.10.2012. http://www.tem.fi/files/31856/lka_2011.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a. Espoon työvoiman palvelukeskus. Viitattu 5.10.2012. http://www.mol.fi/toimistot/espoo/04_ETYP.html

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012b. Nuorten yhteiskuntatakuu 2013. Työ- ja elinkeinoministeriö. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. TEM Raportteja 8/2012.

Työpajatieto 2012. Starttivalmennus. Viitattu 27.7.2012.

http://www.tyopajatieto.fi/tyopajatieto/millaisia_palveluja_tyopajat_tar/tyossa_tapahtuva_valmennus/starttivalmennus/

Valtakunnallinen työpajayhdistys 2012. Starttivalmennus. Viitattu 27.7.2012.

<https://www.nal.fi/binary/file/-/id/15/fid/368/>